

***Barns motstand gjennom den siviliserende
prosessen i barnehageinstitusjonene***

En kvalitativ studie om siviliseringsprosessen i
barnehageinstitusjonene og barns muligheter til å yte motstand.

ISELIN BJELLAND JOHANSEN

VEILEDER

Lisbeth Ljosdal Skreland

Universitetet i Agder, 2023

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for pedagogikk

Innhold

Sammendrag	4
1.0 Innledning.....	5
1.1 Formål med studiet.....	5
1.2 Bakgrunn for studien.....	5
1.2.2 Videre utvikling.....	9
1.2.3 Barnehage med rammeplan.....	10
1.3 Tidligere forskning.....	10
1.4 Forskningsprosessen.....	11
1.5 Oppgavens struktur.....	12
2.0 Teoretisk bakgrunn.....	13
2.1 Sivilisering.....	13
2.1.1 Begrepet sivilisering.....	13
2.1.2 Andre begreper knyttet til sivilisering.....	14
2.2 Starten på siviliseringsprosessen.....	14
2.2.1 Siviliseringsprosessen: psykisk og sosial.....	17
2.2.2 Statens rolle i siviliseringsprosessen.....	18
2.2.3 Sivilisering en form for paradoks?.....	18
2.2.4 Sivilisering og barneoppdragelse.....	19
2.3 Institusjonalisering av barndommen.....	19
2.3.1 Tidlig sivilisering i institusjonene.....	22
2.4 Hverdagsmotstand i institusjonene.....	23
2.4.1 Hva er motstand?.....	23
2.4.2 Barns motstand.....	24
2.4.3 Hva er forskjellen på uenig og ulydig i barns motstand?.....	25
2.4.4. Motstand som ressurs.....	26
2.4.5 Motstand: et bidrag til medvirkning.....	26
2.4.6. Motstand: en form for demokrati.....	27
2.4.7 Lekende motstand.....	29
2.5 Barnehagelærer som en profesjon.....	30
3.0 Datainnsamlingsmetode.....	32
3.1 Metode.....	32
3.1.1 Hermeneutisk tilnærming.....	32

3.2 Deltakende observasjon.....	33
3.2.1 Utvalg.....	33
3.2.2 Utførelse.....	33
3.3 Intervju.....	34
3.3.1 Semistrukturert intervju.....	34
3.3.2 Utførelsen & utvalg.....	34
3.3.3 Intervjuguide og begrepsforståelse.....	35
3.4 Bearbeidelse av data.....	35
3.4.1 av observasjonen.....	36
3.4.2 Bearbeidelsen av intervju.....	36
3.5 Etske overveielser.....	37
3.5.1 NESH retningslinjer og NSD.....	37
3.5.2 Informert samtykke.....	37
3.5.3 Konfidensialitet.....	38
3.5.4 Infiltrasjon.....	38
3.6 Reliabilitet, validitet og overførbarhet.....	38
3.6.3 Overførbarhet/generalisering.....	39
3.6.4 Feilkilder.....	40
4.0 Resultat av datainnsamlingen.....	41
4.1 Resultat av observasjonene.....	41
4.1.1 Observasjon 1.....	41
4.1.2 Observasjon 2:.....	42
4.2 Resultat av intervjuet.....	45
4.2.1 Konflikter i hverdagssituasjoner.....	45
4.2.2 Motstand som et problem.....	46
4.2.3 Forskjellige føringer for barnehagelæreren.....	47
5.0 Drøfting.....	49
5.1 Konflikter i hverdagssituasjoner.....	49
5.1.1 Hektisk hverdag byr på konflikter.....	49
5.1.2 Forståelse av motstanden.....	50
5.1.3 Krav til hvert enkelt individ.....	50
5.1.4 Selvstendige individer.....	51
5.1.5 Barnehagens organisering og rutiner.....	51
5.1.6 Rutiner som sivilisering.....	52
5.1.7 Følelser knyttet til sivilisering.....	52
5.2 Motstand som et problem?.....	53

5.2 Uenig og ulydig	54
5.3 Forskjellige føringer for barnehagelæreren	55
Medvirkning og demokrati	55
5.3.1 Ikke alltid rett å følge barna.....	56
5.3.2 Andre instansen som påvirker barnehagelærerne	56
5.4 Rutiner for å opptre sammen	57
6.0 Konklusjon	58
6.1 Utgangspunktet for konklusjonen.....	58
6.2 Siviliseringsprosessen og barns motstand	59
6.2.1 Barnehageorganiseringen som bakgrunn for konflikter	59
6.2.2 Lite rom motstand	60
6.2.3 Perspektiver som må vikes for	61
6.3 Siviliseringsprosessens føringer for barns motstand	62
6.4 Videre forskning	63
Litteraturliste	64

Sammendrag

Formålet med denne oppgaven er å se få et innblikk i hva slags føringer den siviliserende prosessen legger for barns muligheter for å yte motstand. Den tar utgangspunkt kvalitative studie. Metodene som er brukt er observasjoner fra barnas perspektiver retter mot motstand, og intervju av barnehagelærer med tanke på hennes tanker rundt problemstillingens begreper. Med utgangspunkt i Elias (1939, 1999) og Gilliam & Gulløv (2012) gir oppgaven ett innblikk i den siviliserende prosessens utgangspunkt. Her vises det til de vesentlige trekkene samt gangen i prosessen. I tillegg viser jeg til blant annet Øksnes & Samuelsson (2017) & Dolk (2013, 2017) som skriver om barns motstand i barnehageinstitusjonene. Dette er for å få et innblikk i hvordan barns motstand kommer til syne. Ut fra disse perspektivene kom jeg fram til følgende problemstilling:

På hvilken måte ser man sivilisering i dagens barnehageinstitusjoner, og hvordan påvirker dette barns muligheter for å yte motstand?

Dataanalysen ble gjennomført gjennom en tematisk analyse, hvor jeg trekker koplinger mellom intervjuet og observasjonene. Resultatet viser hvordan siviliseringsprosessen legger føringer for dagens barnehageinstitusjoner. Gjennom disse føringene kommer det frem at det er lite rom for barns motstand, og at barna må i stor grad tilpasse seg institusjonen de er i.

Nøkkelord: sivilisering, motstand

1.0 Innledning

1.1 Formål med studiet

Dagens barn tilbringer store deler av hverdagene sine i barnehageinstitusjoner. Barnehagene er preget av gjøremål og krav knyttet til barna, og sivilisering er en viktig del av å kunne opptre sammen i fellesskapet både i barnehagene, men også utad i samfunnet. Formålet med denne studien er å finne ut hvordan siviliseringen kan ses i barnehageinstitusjonene. Denne siviliseringsprosessen gjør blant annet at individer må tilpasse seg det samfunnet man er en del av. I tillegg til å se på hvordan siviliseringsprosessen kommer til syne, vil det også være interessant å finne ut hvordan barns motstand kommer frem i dette. For å gå nærmere inn i dette ønsker jeg å finne ut hvordan barna har muligheter til å få uttrykke seg selv, være uenig i det som skal skje og dermed yte motstand.

1.2 Bakgrunn for studien

For å gi et grunnlag for studien anser jeg det som relevant å vise kort til utvikling av barnehageinstitusjonen.

1.2.1 Historisk tilbakeblikk på barnehager

For å få en forståelse av hvordan barnehagene har utviklet seg de siste årene, er det relevant å se nærmere på de historiske røttene for utbredelsen av barnehager. I dag er vi godt kjent med barnehager som et pedagogisk tilbud for barn. Dette har vært sentralt i utbyggingen av barnehagene de senere årene, men bakgrunnen for utbredelsen av barnehager har ikke alltid vært slik den er i dag.

1.2.1.1 Asyl barnehager

På slutten av 1700- tallet og begynnelsen av 1800-tallet utviklet industrialiseringen seg i Europa, som førte til urbanisering. Her måtte både foreldre og eldre søsken ut i arbeid i fabrikkene. Her kom utfordringene knyttet til de minste barna inn. Hvem skulle da ta hånd om barna? Barna ble i første omgang ofte overlatt til seg selv ettersom foreldrene måtte arbeide. Dette er bakgrunnen for det man kalte for asylbarnehager.

Asylbarnehagene tok utgangspunkt i borgerskapet som de ble ledet av, og var en privat veldedighet (Greve & Jansen, 2018). Innenfor disse asylene var det filantropiske ideer som tok utspring. Det var viktig å ha nære bånd til kristelige organisasjonen og ha en tilknytning til

borgerskapet. Likevel ville de være mest mulig uavhengige, og ønsket ikke offentlig støtte. Grunnen til dette var at de ønsket at asylene skulle hjelpe foreldrene, dermed skulle de gi omsorg og oppdragelse av barna, samt gi barna tilsyn slik at foreldrene kunne arbeide (Greve & Jansen, 2018). Andre viktige poeng som ble brukt knyttet til dette var at de ønsket å beskytte barna mot dårlig påvirkning og farer fra miljøene som var i byene. Ettersom at det florerer med fattigdom i byene, ønsket man ikke at barna skulle gå rundt å tigge på gaten. Asylene ble et moment for å prøve å bekjempe fattigdommen på grunn av deres arbeid mot opplysning, opplæring og moralsk oppdragelse. Senere skulle Frøbels ideer og tanker om barn og barnehager mer sentrale, også i disse asylene.

1.2.1.2 Frøbels barnehagepedagogikk

Friedrich Fröbel (1782 – 1852) var en tysk filosof og pedagog. Mens asylbarnehagene var sterkt preget av kristelige organisasjoner som barna skulle bli oppdratt rundt, og et sterkt regime innenfor kirkens dogmer, ville Fröbel skape en frittstående pedagogikk (Greve & Jansen, 2018). Denne pedagogiske virksomheten som han ville ta utgangspunkt i skulle være for alle barn, uansett hvilken sosial klasse de tilhørte. Selv om barnehagen skulle drive sin egen, selvstendige pedagogikk, så skulle det være et grunnlag for undervisning i skolen.

Frøbels pedagogikk omhandlet at leken skulle være i sentrum, samt bevegelseslek og hagearbeid. I Asylene var det ofte snakk om tilsyn av barn, mens Fröbel mente at barna ikke skulle bli etterlatt til seg selv, og da spesielt ikke i leken (Greve & Jansen, 2018). Gjennom lek og hverdagslige oppgaver der barna skulle få erfaringer om hvordan verden henger sammen. Greve & Jansen (2018) viser til Johansson (2004), som antyder at Fröbel sine ideer om barndom, læring og lek var radikale. Dette var på bakgrunn av at de brøt med de rådene ideene som allerede var om dette. Fröbel tok utgangspunkt i at barndommen har sin egenverdi og at det var dette som skulle stå i sentrum i barnehagene. Den filosofiske tenkningen til Fröbel la vekt på demokrati, frihet og barnets egen virksomhet. Dette kunne man se igjen i reformpedagogikken som utviklet seg gjennom 1900-tallet (Greve & Jansen, 2018). Fröbel sin barnehagepedagogikk gir grunnlag for å forstå dagens barnehagepedagogikk.

I Norges barnehage mandat ser man utspring måte i de første barnehageasylene som ble etablert, samt Frøbels tanker rundt barn og barndommen. Barnehagene blir sett på som både en selvstendig utdanningsarena, men også en forebyggings- og tilsynsarena. På bakgrunn av dette har det oppstått en barnehagetradisjon som bidrar til at barnehagene er åpne for alle sosiale samfunnsklasser. I tillegg til alle barns behov, og barndommens sentrale og selvstendige verdi i livet står sentralt.

1.2.1.3 Dimensjonene knyttet til dagens barnehager

Greve & Jansen (2018) viser til ulike dimensjoner i argumentasjonen for utvikling av de norske barnehagene. Disse dimensjonene har ikke nødvendigvis likt formål, men de kan overlape hverandre.

1.2.1.4 Barnevernsdimensjonen

Med likhetstrekk til barneasylene ble også opprettet en barnevernsbevegelse og opprettelse av det man kalte for daghjem, også kalt heldagsbarnehager. Asylbarnehagene var et tilbud om å hjelpe foreldre i noen timer løpet av dagen, mens disse daghjemmene var mer et tilbud til de familiene som trengte hjelp på grunn av mangler i hjemmet. Selv etter 2. verdenskrig var det uklart hvordan barnehagene skulle organiseres. Her stod det mellom å ligge under barnevernverket eller skoleverket, men i 1947 ble det satt i gang tiltak om at barnehagene skulle tilhøre under barnevernet.

I 1975 så man hvordan disse institusjonene nærmet seg hverandre, og dette året kom det en lov om hvordan disse institusjonene er likestilte. Begge skulle hete barnehage uansett åpningstid. Stortinget begrunnet dette med at barnehagen skulle være et pedagogisk tilbud samtidig som det er sosialpolitisk virkemiddel samt et sosialt hjelpetiltak.

1.2.1.5 Familie- og nærmiljødimensjonen

Frøbels pedagogikk gikk også ut på å samarbeide med hjemme. Han ønsket gjerne å gi foreldrene en modell for en god oppdragelse av barnet. Her betraktet barnehagen som et forbilde for hjemmet. Likevel fra 1950-1980 tallet viser de offentlige dokumentene i Norge at det var hjemmet og familien som skulle danne et utgangspunkt for barnehageinstitusjonen. Det knyttes inn i forklaringen på dette at det er familien som skal ha ansvaret for barnet.

Etter 2. verdenskrig ble husmorideologien virkelig satt på prøve. Husmødre skulle nå bli med på oppbygging av velferdsstaten, og barnehagene ble sett på som en avlastning for husmødrene. Etter hvert etablerte det seg barnehager som fungerte som et korttidsopphold for barna for gjerne de bedrestilte familiene. Husmorforeningen støttet dette, men kan ha vært en bremsekloss for utbearbeidelsen av heldagsbarnehagene i Norge.

1970-årene kom det en ny endring i barnehagene. Familien og tilknytning til nærmiljøet får en større betydning. Det å ha et godt samarbeid med foreldrene, føle en lokal tilhørighet og engasjement til nærmiljøet ble viktige basiser for barnehagevirksomheten. Dermed bygget barnehagene seg til 1970-årene på husmødrenes barnehager og barnehagelærerens

pedagogiske ideer. Særlig fra Frøbels barnehagepedagogikk, samt hans forebyggings- og tilsynstenkningen fra barnevernet ble essensielt.

1.2.1.6 Integrerings- og inkluderingsdimensjonen

Barnehagene var opprinnelig ikke opptatt av målbare ferdigheter og spesifikke læringsmål. Dette førte til at det vokste fram en tenkning om at alle barn skulle være velkomne i barnehagene. I den første barnehageloven i 1975 ble det lovpålagt lov at barn med funksjonshemming skulle prioriteres når det var opptak i barnehagene. En tanke ved dette var at det skulle bli sett på som en forebygging. Barn med det som omtales som «spesielle behov» skulle forebygges at lærevanskene forsterkes ved å tilby dem pedagogisk tilbud.

1.2.1.7 Kvinne- og likestillingsdimensjonen

Det oppstod politiske saker rettet mot likestilling mellom kjønnene i slutten av 1970-årene. Det gjorde at utarbeidelse av barnehagene ble virkelig satt i sving for å få kvinnene i arbeid. I løpet av 1980-årene kom virkelig kvinnene ut i arbeid, som la stor vekt på utbyggelsen av barnehager. Likevel oppstod det konflikter rundt disse barnehagene. Utarbeidelsen av flest mulig barnehager gikk på bekostning av barnas oppmerksomhet rundt den kvalitative dimensjonen i barns utdanning.

1.2.1.8 Arbeidsmarkedsdimensjonen

Denne dimensjonen var ikke noe man så klart før mødrene ble enda mer yrkesaktive rundt 1980-tallet. Samtidig som dette ble klarere, ble det også sterkere arbeidsledighet. Det førte til at det skjedde endringer rundt 1990-årene på arbeidsmarkedet, og det oppstod nåfleksible arbeidstidsordninger som skulle vise seg å få konsekvenser for foreldre og barn. Det ble mer fleksible barnehager, hvor foreldre var barnehagens brukere. Barnehagene ble tilpasset foreldrenes tilsynsbehov etter et arbeidsliv som var i forandring, og dette la føringer for barnehagens mandat og organisering (Greve & Jansen, 2018).

Dette førte også til at det ble tilbudt et større spekter av fleksible barnehager som var utover ordinære åpningstider. Det ble prøvd ut både kvelds- og nattåpne barnehager. Til tross for at dette var en ordning for de foreldrene som trengte det, oppstod det konflikter rundt hvordan innholdet i disse barnehagene var og hvordan personalets kompetanse i forhold til den barnehagepedagogikken man nå hadde utarbeidet seg. Barnehagens mandat ble likevel basert på om forebygging, tilsyn og utdanning.

1.2.1.9 Skoledimensjonen

Fröbel har satt sitt preg i utviklingen av de norske barnehagene. Til tross for at Fröbel var

opptatt av at barnehagene skulle være et sted som var eget og frittstående fra skolen, var han også opptatt av at barnehagene skulle ha en forbindelse til skolen. Barnehagene blir derfor sett på som en selvstendig pedagogisk virksomhet, men også som en skoleforberedende virksomhet. Forskjellen mellom barnehagene og skolene var at mens barnehagene tidligere ble utarbeidet av barnehagelærerne selv uten noen form for mandat, ble skolene vokste frem med et annet utgangspunkt. Skolen skulle lære alle barn om kristendom og lesing, og disse læreplanene og lovverket var utarbeidet flere hundre år før barnehagene.

Helt frem til i dag, ser vi hvordan barnehagelærere selv og de politiske myndighetene uttrykker hvordan barnehagene kan knyttes til skolen. Hver av disse institusjonene har sine egne særpreg og sin egenart. Det har vært mange forslag oppe til høring, men kunnskapsdepartementet fastslo at «barnehagen skal legge til rette for at de eldste barna har med seg erfaringer, kunnskaper og ferdigheter som kan gi dem et godt grunnlag og motivasjon til å begynne på skolen» (Rammeplan for barnehagen, 2017, s. 10).

1.2.2 Videre utvikling

Tidligere var barnehagen bare sett på som et tilbud for noen få. På 2000 tallet begynte både nasjonale og internasjonale politikere å interessere seg for barnehagene, både deres formål og innholdet i barnehagene. Etter dette blir ikke barnehagen bare tilbudt til enkelte, men ble nå et tilbud for alle barn. Fokuset ble rettet mot hva som faktisk fungerer, samtidig som sosial utjevning og enda større læringstrykk kommer inn i retorikken i barnehagen (Greve & Jansen, 2018).

Barnehagene hadde sitt utspring i Barne- og familiedepartementet, men i 2006 ble barnehagene flyttet til Kunnskapsdepartementet. OECD (organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling) hadde en viktig rolle for at det kom endringer i argumentasjonene for barnehagene som utfordrer det brede mandatet. Det er nå barnehagene blir en enda større læringsarena, og skal bidra til å styrke skolens grunnleggende ferdigheter. At flertallet av barna ikke går i barnehage rundt 2000 tallet, bekymrer politikerne. Dette er på bakgrunn av at de mente at barna går glipp av viktig kompetanse (Greve & Jansen, 2018). Barnehagene blir nå sett på som et hjelpemiddel for å forhindre for store sosiale forskjeller, og man begynte å se barnehagen som noe lønnsom for den samfunnsøkonomiske politikken.

Tidlig innsats hos de minste barna ble begrunnet med at ville være en fordel for både den enkelte og samfunnet. Finansdepartementet så på denne innsatsen som et økonomisk rasjonale, og dermed anbefalte de barnehagene å legge enda større vekt på aktiviteter som var

ledet av barnehagelærere, også litt mer vekk fra den frie leken barna hadde. PISA-undersøkelsene på skolen kom også til synet på denne tiden. Svarene viste at mange skoleungdommer gjøre det ikke bra nok og droppet ut av videregående skoler. NHO (Næringslivets hovedorganisasjon) foreslo dermed at læringen burde starte i barnehagene, og foreslo i tillegg at 5 åringene skulle starte på skolen (Greve & Jansen, 2018). Diskusjonene her oppstod. Det var et vesentlig poeng at til tross for denne tidlige innsatsen som skulle føre til at barna tilegner seg kunnskap, skulle det også være preget av lek, fri ytring og omsorg.

1.2.3 Barnehage med rammeplan

I 1995 kom den første rammeplanen for barnehager. Denne rammeplanen skulle være et utgangspunkt for barnehagene, og skulle bidra til å beskrive en helhetlig læringsprosess i barnehagene. Den tok utgangspunkt i pedagogiske tradisjoner som allerede eksisterer, som var preget av læringen skjer gjennom lek og sosialt samspill. Innenfor denne rammeplanen var det ikke satt noe bestemt arbeidsmåter rundt innholdet. Det var opp til hver enkelt barnehage å velge hvordan de ville arbeide ut ifra et bredt faglig register (Röthle, 2007).

Sosial kompetanse var noe som fikk en stor plass i rammeplanen. Basiskompetanse ble betraktet som et nytt begrep, og var nært knyttet til sosial kompetanse. Det omhandlet hvordan kommunikasjon, sosial handlingsdyktighet og gode sosiale samspillserfaringer. Selv om barnehagene nå skulle være mer preget av aktiviteter ledet av voksne, var det enkelte som hadde skepsis for akkurat dette. Noen barnehager tok avstand fra temaarbeid, og var mer opptatt av barns lek og sosialt samspill. Disse var mer opptatt av barns iboende evner og spontanitet, som skulle prege innholdet i barnehagene. Rammeplanen fra 1995 så mer på barnehagen som et sosialt møtested, hvor det var det både var de voksne som formidler kulturen som er til stede, samtidig som barna skaper sin egen kultur (Röthle, 2007).

1.3 Tidligere forskning

Det at det finnes forskjellig tilnærminger til begrepet motstand er noe Øksnes & Samuelsson (2017) viser til i sin bok angående barns motstand. De viser til at ulike forskere har forskjellige perspektiver på begrepet. Øksnes & Samuelsson (2017) viser til skandinavisk barnehageforskning på motstand, hvor de har funnet ut at barn blant annet yter motstand på ulike måter. En felles nevner som kommer frem er blant annet at barn yter motstand for det som er planlagt av de voksne, og de bruker motstanden som en måte å opprettholde sin egen kontroll. Dolk (2017) har også forsket på temaet. Hun har blant annet sett på forskjellen blant

det å være ulydig og uenig, og kommet frem til at mange barnehageansatte bruker autoriteten sin, og dermed opptrer barna i deres øyne som ulydige. Øksnes & Samuelsson (2017) viser til blant annet Nordin-Hultmann (2004) som igjennom sin forskning, har kommet frem til at flere av barnehagelærere anser barnet som et problem når de utøver motstand mot de voksne. Dolk (2013) med sin bok «Bångstyringa barn. Makt, normer og delaktighet i förskolan» kom frem til at barn vet mer og har mer kontroll på hvilke normer og regler som gjelder, og at barn er flinke til å gi voksne de svarene de vil høre. . Det kom også frem at pedagoger i seg selv har en tanke og setter grenser til barn som ikke trenger å være der, på grunn av at dem ikke vil opptre som uprofesjonelle (Dolk, 2013). Dolk (2013) kom blant annet frem til at samspillet mellom barn og voksne er forhåndsbestemt, og at det på mange måter er vanskelig å forhandle når barn gjør motstand. Jeg anser det dermed som relevant å se nærmere på barns muligheter til å yte motstand i barnehageinstitusjonene på bakgrunn av den tidligere forskningen denne studien baserer seg på.

1.4 Forskningsprosessen

I dette studiet har jeg tatt utgangspunkt i en problemstilling som jeg vil prøve å få svar på. I tillegg har jeg opptil flere forskningsspørsmål som er relaterte til problemstillingen, som jeg vil bruke når jeg skal prøve å få svar på det jeg lurer på. Problemstillingen er dermed som følger:

På hvilken måte ser man sivilisering i dagens barnehageinstitusjoner, og hvordan påvirker dette barns muligheter for å yte motstand?

Forskningsspørsmålene vil være som et supplement som vil hjelpe meg til å finne svar på problemstillingen. Disse spørsmålene er i utgangspunktet basert på deler av hovedspørsmålet. Forskningsspørsmålene jeg har valgt å ta utgangspunkt i er:

- Når barn og voksne er uenige – hva skjer da?
- Når barna vil noe annet enn de voksne.
- Hvordan forhandler de ansatte med barn?
- På hvilken måte utspringer siviliseringen seg i institusjonene? Hvordan kan vi se dette?

1.5 Oppgavens struktur

I kapittel to presenteres teorien som anses som relevant for denne oppgaven. Ut ifra problemstillingen vil det i hovedsak dreie seg om sivilisering og barns motstand. Det vil også trekkes inn institusjonalisering av barndommen samt et lite avsnitt angående barnehagelæreren som profesjonsutøver.

I kapittel tre vil jeg presentere metodedelen av oppgaven. Her vil jeg vise til at jeg har brukt kvalitativ forskningsmetode og tatt for meg både intervju og observasjon som instrument. Jeg viser også til blant annet utførelsen og bearbeidelsen av datamaterialet og etiske overveielser.

I kapittel fire vil jeg presentere empirien jeg har hentet. Jeg vil vise til resultatet fra intervjuet og to ulike observasjoner jeg har foretatt meg.

I kapittel fem vil jeg trekke empirien og teorien jeg tidligere har presentert og drøfter dette.

I kapittel seks kommer det konklusjon av det studiet har kommet frem til

2.0 Teoretisk bakgrunn

I denne delen vil jeg vise til den teoretiske bakgrunnen for oppgaven. Her trekkes det frem ulike perspektiver for sivilisering, institusjonalisering i barnehageinstitusjonene og barns motstand.

2.1 Sivilisering

For å få et innblikk i hva siviliseringsprosessen dreier seg om, vil jeg ta for meg både Elias (1939) sin teori rundt dette samt kombinere med Gilliam & Gulløv (2012) som har fordypet seg i hans teori.

2.1.1 Begrepet sivilisering

Elias (1999) forklarer begrepet sivilisering med å rette blikket mot Erasmus, som tok i bruk det latinske ordet «civilitas» i sin avhandling, som senere skulle få en siviliserende betydning for oss. Gjennom han fikk begrepet et sosialt behov. Selv om han i utgangspunktet ikke så noe relevant betydning med dette ordet i sin avhandling, kan man likevel se at han forklarer hvordan unge trenger ulike former for disiplinering, der han referer til «civilitas» som en av dem (Elias, 1999). Gjennom hans avhandling ser man at begrepet får en spesiell betydning for hvert enkelt fenomen eller igjennom arbeid om endring. Dette legemliggjøres av en sosial prosess.

De fleste samfunn har sin forståelse av hva det vil si å ha en sivilisert atferd. I tillegg vil ikke selve prosessen for å oppnå sivilisering ha noe fast rute eller et bestemt mål. Selve siviliseringen ser man igjennom sosiale sammenstøt og relasjoner som settes og holdes i gang. Elias (i Gilliam & Gulløv, 2012) mener at begrepet må ses i lys av to ting: både teoretisk og empirisk. Ved å utforske siviliseringsbegrepet som en empirisk kontekst så han på hvordan begrepet var blitt brukt som en Vestlig selvforståelse og i hva slags sammenhenger man kunne se det (i Gilliam & Gulløv, 2012). Rettet man blikket mot det teoretiske ser man hvordan begrepet var blitt brukt til å forklare, særlig den vestlige samfunnsutviklingen mot en mer sosial integrasjon og fredelig sameksistent. Her vil Elias (i Gilliam & Gulløv, 2012) poengtere at hvis man blander disse begrepene sammen istedenfor å se dem hver for seg, vil man kunne tolke begrepet som noe som beskriver en prosess mot høyere samfunnstadium. Gilliam & Gulløv (2012) konkluderer med at i deres sammenheng vil se på begrepets teoretiske premiss som omhandler det å undersøke det konkrete samfunnet, utviklingen rundt det og hva som da karakteriserer den skikkelige oppførselen i det samfunnet man er i. Dette vil også være det jeg tar i utgangspunkt i når jeg skal se nærmere på siviliseringsprosessen. Sivilisering er dermed

ikke en teori som baserer seg på menneskers fremskritt, men en teori om dominansrelasjoner og omgangsformer i sosiale prosesser, og hva dette gjør med menneskers atferd (Gilliam & Gulløv, 2012). ”

2.1.2 Andre begreper knyttet til sivilisering

Når vi retter blikket vårt mot siviliseringsbegrepet, ser man nærmere på hvordan mennesker tilegner seg normer, noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven, og hvordan de lærer å omgås andre og bli en del av sosiale sammenhenger (Gilliam & Gulløv, 2012). I tillegg vil det være andre begreper som kan trekkes inn i siviliseringsbegrepet. Atferden som passer til den visse samfunnsgruppen er også en relevant del av sivilisering, og på den måte vil man kunne knytte inn begreper som blant annet disiplinering som en del av siviliseringen.

Disiplinering er et kjent begrep fra Foucault sin teori om makt, og selve dette begrepet er sentralt med tanke på utdanning av seg selv og andre. Sannhetsregimer innenfor disiplinering er noe som ofte blir omtalt, og dette omfatter at gjennom sannhetsregimer prøver man å få til en viss normalisering, sammen med et overvåkningsbehov og autoritetsstruktur (Gilliam & Gulløv, 2012). Jeg vil senere trekke inn institusjoner som en del av barns hverdag, og disse institusjonene setter sitt preg på hvordan de vil forme barna, både deres identifikasjon men også deres identitet. Dette vil blant annet føre til hvordan barna tenker om seg selv og verden, og hvordan de oppfatter den. Gilliam & Gulløv (2012) trekker også inn her hvordan barna da håndterer egne følelser, handlinger og atferd. Som jeg vil komme tilbake til, omhandler siviliseringsprosessen mye av følelsen av skam, andres forventninger av enn selv og sosiale interaksjoner. På den måten blir disiplineringen trukket inn i siviliseringsbegrepet. Institusjonene tar i bruk disiplinering som gjør at barnas identitet og tanker om seg selv, trekkes inn i hvordan de vil opptre for andre i den sosiale interaksjonen.

2.2 Starten på siviliseringsprosessen

Denne prosessen som omhandler sivilisering er en sosial prosess, og som europeiske stater er spesielt eksempler på. Likevel foregår denne prosessen i de fleste samfunn (Gilliam & Gulløv, 2012). Norbert Elias er en sentral teoretiker innenfor dette feltet, og har fordypet seg rundt denne prosessen og sivilisering av samfunnet. I sin teori har han i utgangspunktet tatt for seg både Tyskland og Frankrike sin langvarige historiske utvikling. Siviliseringsprosessen innebærer en kombinasjon av statsmonopolisering og økt integrering som fører til at det stilles sterkere krav til samfunnets mennesker. Man må utvikle en sterkere selvkontroll og unngå atferd, som for eksempel aggresjon, som kan støte andre mennesker i samfunnet man lever i

(Gilliam & Gulløv, 2012). Det stilles krav til hvordan man skal opptre, og denne atferden må tilpasses de andre menneskers forventninger. Dermed anser Elias (1939) at siviliseringsprosessen er en endring i oppførselen og følelsene til mennesker, som dras mot en bestemt retning.

Elias (1939) forklarer hvordan føydherrer ble tvunget til en rekke konkurransesituasjoner som førte til konflikter. Konfliktene førte til monopol, som igjen førte til en økende kapitaldannelse og differensiering. På grunn av dette ble det til en dannelse av en absolutistisk stat (Elias, 1939). Menns endring i oppførsel og personlighetsstruktur la grunnlaget for omorganiseringen av menneskelige relasjoner og endringene i personlighetens strukturer. Integreringsmekanismer kan man også se som en mer generell måte å forstå siviliseringsprosessen på. Gjennom å se en bestemt sosiokulturell struktur, en spesiell form for sosial sammenveving, kan vi se grunnlag for hvordan disse endringene kan oppstå i menneskets mentalitet. Det er på denne måten man kan få øye på hvordan siviliseringsprosessen ikke er noe som er opprinnelig planlagt av individuelle mennesker eller av bestemte mål. Elias (1939) hevder at siviliseringsprosessen er noe blindt som blir satt i bevegelse, og gjennom relasjoner forsetter den å bevege seg. Det er gjennom de spesifikke endringene i måten menneskers relasjoner er bundet til å leve sammen på som denne prosessen oppstår.

Monopolisering er et begrep som går igjen hos Elias (1939). Han påstår at gjennom stabile monopoler tilegner mennesker seg de egenskapene og blir til de individene som monopolet ønsker å danne av dem. Gjennom maktmonopoler dannes det sosiale rom, som i utgangspunktet er fri for vold. Tidligere var det en kombinasjon av fysisk- og ikke-fysisk vold som herjet i samfunnet, men nå ser man i større grad bort fra den fysiske makten. Dette kunne føre til et mer fredelig samfunn. Likevel har en form for økonomisk vold satt sitt spor. Elias (1939) poengterer at det finnes flere forskjellige midler innenfor monopoliseringen som gjør det mulig for menn som grupper eller som individer å få sin vilje fra andre. Her trekker han frem blant annet økonomiske midler eller produksjonsmidler som gjerne blir tatt i bruk for å få det slik man vil når ikke tar i bruk den fysiske makten (Elias, 1939).

Hvordan menneskers atferd og affektive sammensetning endrer seg hos mennesker når menneskelige relasjoner transformeres, beskriver Elias (1939) foregår gjerne i mer stabile monopoler. Her viser han til store fyrste- eller kongelige hoff, hvor funksjonsdeling av samfunnet er sentralt. Samfunnet er ledet, handlingskjedende som binder menneskene sammen er lengre og avhengigheten mellom menneskene er stor. Her betraktes det at

mennesker er beskyttet mot fysisk vold og plutselige angrep, men i gjengjeld må individet ha selvkontroll og gå bort i fra situasjoner som får det til å angripe noen andre fysisk. Det er på denne måten Elias (1939) viser til hvordan mennesker kontrollerer sine spontane følelser og temperering av affekter, som gjør at mennesker, allerede ved tidlig alder, vil ta hensyn til andres handlinger og effekten av sine egne. Denne transformasjonen av atferden, betrakter han som en «siviliserende» atferdsendring. Elias (1939) viser til eksempler fra ridderklasse til en klasse hoffmenn, hvor tidligere var fysisk vold en del av hverdagen, og hvor man i størst mulig grad klarer seg selv og lever av egen jord. I den sammenhengen trues livene til alle i samfunnet med fysiske voldshandlinger. Videre til hoffmennene, vil det vær preget av ekstraordinær frihet av sine drømmer og lidenskaper. Med den monopoliseringen vil den fysiske volden som er rettet mot individet avta, men likevel vil volden gå under strengere regler og lover. Gjennom denne endringen, vil den fysiske volden virke mindre tjent enn innenfor disse visse grensene og svingningene. Kort oppsummert vil den siviliserende prosessen i form av økt statsmonopolisering og økt integrering, skape en form for større sikkerhet for medlemmene i samfunnet. I tillegg kreves det også at medlemmene må utvikle en sterk selvkontroll, samtidig om de skal unngå aggresjon og annen atferd som kan være til bry og virke støtende for andre medlemmer av samfunnet (Gilliam & Gulløv, 2012). I et samfunn der medlemmenes er avhengig av hverandre, står forutsigbarhet sentralt. Dermed må man for å kunne leve sammen i et fellesskap, tilpasse atferden sin til det som forventes av dem. Det oppstår på den måten en viss standardisering av oppførsel og koordinering av samværet (Gilliam & Gulløv, 2012). Denne tilpasningen av oppførsel innarbeides over tid, ved hjelp av mellommenneskelig omgang og veletablerte mønstre. Før var man mer redd for denne fysiske volden som oppstod i samfunnet, gikk man nå videre til frykten for skam eller vemmelse over egen eller andres usiviliserte atferd. Angsten var nå rettet mot andre mennesker vurdering av enn selv (Gilliam & Gulløv, 2012). Dette utarbeidet seg gjerne i hoffsamfunnene før det etablerte seg blant resten av samfunnet og ble måten å oppføre seg i sosial omgang (Elias, 1939).

Elias (1939) forklarer hvordan det har utviklet seg enda mer detaljerte former for inndelinger i samfunnet, da både igjennom det offentlige, det private og det intime. På den måten mener han hvordan mennesker skal lese sosiale koder, som viser hvordan de bør opptre i de forskjellige sosiale sammenhengene dem er i. Elias (1939) opplyser også om at dette må ses i sammenheng over en periode, og er ikke noe som skjer av seg selv. Denne siviliseringsprosessen utvikles over tid.

2.2.1 Siviliseringsprosessen: psykisk og sosial

Selv om Elias (1939) referer mye til det fysiske, med tanke på borgernes redsel for vold, er det likevel vesentlig at den siviliserende nye faktoren baserer seg på følelser av blant annet skam. Drift beherskelse og selvkontroll er to begreper som Elias (i Gilliam & Gulløv, 2012) påpeker er viktig med tanke på den psykososiale utvikling. Det oppstår en større distanse til kroppen, og det blir viktigere med sterkere beherskelse av seg selv og sine impulser. Elias (1999) hevder at på denne måten vil kroppen bli tamt, og det oppstår dermed nye former for hvordan man forventes å opptre i samfunnet. Man skulle tro ut ifra dette at dette var en måte å få med alle i samfunnet i riktig retning. Dette er likevel ikke slik at alle mennesker følger denne ordenen. Former for vold, opprør, kroppsutsondringer osv. opphører ikke til tross for samfunnets økte integrering (Gilliam & Gulløv, 2012). Douglas (i Gilliam & Gulløv, 2012) påpeker hvordan tabuisering kan ha en sentral kulturell betydning. Her kan sterke følelser vekkes, som kan føre til at det blir en sammenheng mellom psykiske relasjoner og sosiale- og kulturelle dynamikker.

Elias (1939, Gilliam & Gulløv, 2012) bruker to begreper, psykogenese og sosiogenese, når han ser sammenheng mellom menneskers enkelt handlinger og følelser knyttet mot samfunnets dynamikker og strukturer. Innenfor disse begrepene trekkes den første og andre natur som relevante, og dette forklares med hvordan mennesker tilpasser seg den andre natur som omhandler den nødvendige sosiale tilpasninger som ligger til grunn som den første natur, som baserer seg på de umiddelbare drifter og behovene. Det er igjennom samspill med andre at mennesker formes til den andre natur. Denne andre naturen er sosial, og kan ses i sammenheng med samfunnets normer, verdier og institusjoner som utspiller seg i menneskers handlinger (Gilliam & Gulløv, 2012). Her trekkes det linjer for hvordan det psykiske og sosiale forbinder seg sammen med tanke på forandringer som foregår i samfunnet og personlighetsstrukturer hos hvert enkelt menneske.

Som nevnt tidligere er «skam» noe som anses som en viktig del av denne prosessen. Skam er ifølge Elias (1939, Gilliam & Gulløv, 2012) en følelse som retter seg mot overskridelse av normer i det sosiale og kulturelle tabuer. Skam er en følelse som oppstår i det sosiale og gjennom folks interaksjon med hverandre. Vi mennesker blir mer og mer avhengig av hverandre, som medfører visse forventninger til hvordan man bør opptre og skaper forventninger hos andre. Dette kan videre føre til at det blir enda større risiko for å falle utenfor det sosiale og dermed oppleve denne følelsen for skam. For å uttrykke at man kjenner

de sosiale fordringene på, er det å vise, føle eller uttrykke skam en måte å vise at man er en troverdig og tilregnelig person (Gilliam & Gulløv, 2012).

2.2.2 Statens rolle i siviliseringsprosessen

Statlig monopolisering har vært en sentral brikke i hvordan samfunnet har endret seg. Der det tidligere var vesentlig å i bruk vold, har staten utøvd maktutøvelse som har bidratt til at denne volden i større grad uteblir. Det er fortsatt muligheter for å utøve vold, og staten har ikke mulighet til å fjerne dette totalt. Ved hjelp av kontrollerende og ordenhåndhevende funksjoner fra statlig monopol har det gjort at voldsutøvelse stadig forsvinner mer og mer ut av det alminnelige sosiale liv (Gilliam & Gulløv, 2012).

Elias (1939, Gilliam & Gulløv, 2012) poengterer stat eller samfunn er ikke nødvendigvis enheter ovenfor individene, men at det er stat og samfunn som utgjøres av individene. Det er menneskene gjennom stat og samfunn som passer på den samfunnsmessige ordenen gjennom handlinger og sosiale samspill. Dette vil si at for at det skal fungere, må ordenforståelsen som staten håndhever, respekteres av menneskene. Det som spilles på nå for å få med seg menneskene, er utjevning av sosiale forskjeller, sikkerhet og forutsigbarhet. Menneskene anerkjenner verdigrunnet som velferdsstatene bygger på, og dermed bidrar de til en innsats av siviliseringsprosessen. Slik som Gilliam & Gulløv (2012) gir eksempler på, velger for eksempel voksne å sende barna sine på skolen og betale skatt. Dette er ikke bare på grunn av at de må, men også fordi dem føler det er riktig, og på den måten er bidragsytere til et anstendig og sikkert samfunn. Vi kan derfor se at samfunnet er preget av en moralsk dimensjon, men samtidig trekkes det psykososiale inn her med angst for sosial degradering og skam.

2.2.3 Sivilisering en form for paradoks?

Slik som tidligere nevnt, har jeg trukket inn hvordan siviliseringsprosessen opptrer i forskjellige sosiale klasser og utspiller seg i disse. Elias' (1939, Gilliam & Gulløv, 2012) trakk frem andre viktige aspekter ved denne prosessen hvor han poengterer at siviliseringsprosessen har en dobbel karakter. Den baserer seg både på det som han nevner som en felles innsats og utskillende normsetter. For å forklare dette, viser han til forskjellige grupper mennesker med høyere sosial klasse som er opptatt av å oppdra det de betrakter som «usiviliserte» befolkningsgrupper. Her refereres det til forskjellige grupper av mennesker som barn, annen etnisitet, lavere klasse ol. Innenfor dette ønsker de høyere sosiale klassene å oppdra disse gruppene etter eget ønske og innenfor sitt verdensbilde. På samme tid ønsker man å

oppretholde distansen og vise sin overlegenhet. Dette mener også Elias' (1939, Gilliam & Gulløv, 2012) er en del av dynamikken innenfor prosessen om sivilisering.

Elias' (Gilliam & Gulløv, 2012) betegner ikke sivilisering som en form for paradoks, men etter tankene til Gilliam & Gulløv (2012) ser de på prosessen som det. Grunnen til dette er blant annet knyttet til eksemplet ovenfor. De usiviliserte kan enten endre atferden sin som gjør at den passer til de forventningene som stilles av dem i sosiale samspill. Ellers kan dem velge å distansere seg fra det siviliserte, som gjør at når de skal identifisere seg selv, identifiserer de seg selv utenfor eller ser på seg selv som en motsetning av den siviliserte, forventende atferden. Dermed kan siviliseringsprosessen ha en effekt som motvirker det den har tenkt. Den kan fremprovosere og markere usivilisert atferd hos grupper mennesker, som plasserer dem lengre nede på hierarkiet (lavere sosial klasse).

2.2.4 Sivilisering og barneoppdragelse

Ifølge Gilliam & Gulløv (2012) kan siviliseringsbegrepet rette seg mot det institusjonaliserte formene ved barneoppdragelse. Selve dette med institusjonene vil jeg komme tilbake til, men oppdragelse rettet mot institusjonene som en del av siviliseringsprosessen, får man et innblikk i hva dette handler om. Oppdragelse kan ses i sammenheng med sivilisering på bakgrunn av at man ønsker å lære vekk de normene og verdiene som man i den gruppen man er i ser på som riktige (Gilliam & Gulløv, 2012). Det finnes også andre likhetstrekk ved sivilisering og oppdragelse. Blant annet er ikke barneoppdragelse noe som er bestemt på forhånd. Man ønsker en bestemt atferd og resultat, men det er likevel ikke slik at det alltid blir sånn. Det samme gjelder som siviliseringen. Samfunnet og staten har intensjoner for hvordan de ønsker at sine nye medborgere skal bli. Likevel er det ikke alltid disse ønskede intensjonene får noe entydig resultat. I likhet med sivilisering så oppstår gjerne denne oppdragelsen og dannelsesidealene i sosiale rom, selv om det er individer som utfører dem. Dette utspiller seg i hva slags oppførsel man ønsker skal dannes i den konkrete oppdragelsen. I tillegg gjenspeiler oppdragelsen seg i det foreldrene har stått innenfor, og ikke minst pedagogers faglige evne (Gilliam & Gulløv, 2012). Et viktig poeng her som kan relateres til siviliseringsprosessen er at oppdragelse er heller ikke noe statisk og forutbestemt. Det forandrer seg og veksler i takt med skiftende sosiale balanser.

2.3 Institusjonalisering av barndommen

Jeg har tidligere gitt en kort oppsummering av utviklingen av den norske barnehage som førte til at alle barn har rett til barnehageplass. Det er sentralt å se hvordan barnehagene etter hvert

gradvis tok mer og mer over oppdragelsen av barna, selv om det er foreldrenes sitt hovedansvar. Dette kan vi blant annet se i hvordan innføringen av skoleplikt førte til en institusjonalisering, hvor det oppstod en form for kontrakt mellom foreldre og stat. Her gjorde foreldrene seg pliktige til å overlate barna til skolen, og på den måten ble de samfunnsbetalt ved at barna ble oppdratt i en dannelsesprosess som bidrar både til arbeidsmarkedet, sivilsamfunnet og nasjonen (Gilliam & Gulløv, 2012). Dette ble sett på som i tillegg til å hjelpe barn ut fra gaten og i vanskelige situasjoner, slik som jeg tidligere ga en forklaring på.

Selve institusjonaliseringen av barna ble dermed sett på fra to sider. De ene siden var å beskytte dem fra dårlig påvirkning, men vi kan også se hvordan det ga samfunnet en mulighet til å forme barnas menneskelige karakter. Barnehagene som institusjon var ikke lenger kun et sted hvor barndommens egenverdi stod sentralt, men også blitt et sted hvor staten så et økt behov for disiplinering. Disiplineringen bestod dermed av et behov for å samle barna i en institusjon hvor de kunne igjennom bruk av makt og viten disiplinere og subjektivitere dem som individer (Gilliam & Gulløv, 2012).

Gjennom utviklingen av dette, oppstår det i tillegg en normalisering av barns forskjellige behov, samt hvordan de utvikles. Her knyttes det inn skjemaer for hvordan barn utvikler seg og barndommens forskjellige faser som legger en form for mal for hvordan barna er. Det blir nå laget forskjellige systemer som måler barna, i tillegg til de pedagogiske rammene og psykologiske vurderingene som blir trukket inn for å bedømme barnas evner ut ifra aldersgruppene de er i (Gilliam & Gulløv, 2012). På starten av 1900-tallet kunne man dermed se hvordan barna nå var blitt til et mer systematisk samfunnsprosjekt. Samtidig som denne utviklingen holder på, starter også en utvikling rundt ulike barnepassordninger. Det er ikke kun staten som har bestemmelse hvor barna skal tilbringe tiden sin. Det oppstår nå flere forskjellige typer for barnehager rundt om i landet. Disse forskjellige barnehagene ble gjerne basert videre på hvilken sosial klasse barna har utspring i. Aldersinddelte grupper og forskjellige behov blant barna var også noe som ble utviklet rundt denne tiden, og som nevnt tidligere, går nesten alle barn i barnehagen ved inngangen av 2000-tallet (Gilliam & Gulløv, 2012). Staten har nå i større grad overtatt utviklingen av barndommen til barn. Det å være adskilt fra familien, flere teorier om barns utvikling i de forskjellige institusjonene er blitt en del av barndommen nå. På den måten blir det etablert oppfatninger fra staten hva som er best både for barn og for samfunnet (Gilliam & Gulløv, 2012).

Siviliseringen har blitt en form for styring av den faglige kompetansen, og slik som nevnt tidligere har PISA-resultatene vært en vesentlig del av hvordan samfunnet har utviklet seg.

Selv om dette i utgangspunktet gjelder skolen på grunn av at det er her disse prøvene blir tatt, kan man se at det gjenspeiler seg i barnehagene også. Formålet med barnehagene tidligere var barns utvikling av kreativitet og fantasi. Vi kan nå se tydeligere at formålet har i tillegg utviklet seg til å fremme barns læring, og ikke minst: tilegne seg kompetanse og god overgang til skolen (Gilliam & Gulløv, 2012). Dette er rettet mot det individuelle målet for barna i barnehagen. Man kan også se hvordan barna skal inngå i fellesskap i samfunnet. Dette viser ikke bare at barna skal forstå hva et fellesskap er, men de skal som en del av dannelsesreisen sin integreres i samfunnets fellesskap, som gjør at det blir en slags nasjonal forpliktelse til fellesskapet. Dermed retter siviliseringsperspektivet seg både til samfunnet og til hvert enkelt individ (Gilliam & Gulløv, 2012). I samfunnet finnes det forskjellige meninger om hva som bør bære oppgaver og innholdet innenfor institusjonene som barn opptrer i, og hva som er viktig. Dette kan man se på som en form for konkurranse om hva som bør være dominerende i institusjonene, og igjennom denne formen for konkurranse utfordrer man de tidligere siviliseringsidealene. Tidligere har jeg forklart at siviliseringsprosessen skjer over tid, og det samme kan man på denne måten si om den institusjonelle oppdragelsen. De nye endringene og meningene om oppstår i samfunnet rettet mot hvordan institusjonene skal operere vil ikke komme direkte på bekostning av noe annet. Det vil i første omgang bygges videre på tidligere normer som har vært liggende i institusjonsidealene. Dette kan blant annet føre til at det man tidligere tenkte om hva som er viktig for barns utvikling, vil fremdeles være en del av det man anser som viktig. I tillegg vil man rette oppmerksomheten til nye ting som har betydning som igjen gjør at det stilles enda flere krav til hvert enkelt barn (Gilliam & Gulløv, 2012).

Noen av de største endringene vi ser blant siviliseringen i institusjonene, er hvordan forholdet til voksne og barn skal være preget av informalisering. Det å ta i sterk bruk autoritære lederstiler med vold er noe man i stor grad ønsker å gå vekk fra. Fra det historiske tilbakeblikket ser man hvordan fysisk makt ble etter hvert erstattet med mer psykiske former, mest av alt tilegnelse av følelsen av skam. Selv om dette er en utvikling for at mennesker skal kunne tilpasse seg samfunnet, ser man tendenser til dette i institusjonene. Blant annet er ikke fysisk makt og autoritær lederstil noe man ønsker å oppnå til enhver tid, men å la barn utrykke seg og utfolde seg sammen med den voksne er blitt en del av oppdragelsesstilen i institusjonene (Gilliam & Gulløv, 2012). Dermed ser man at barnet skal nå i større grad kunne utvikle seg til å vurdere situasjoner og bedømme og tilpasse seg andre mennesker. Dette skal barnet lære seg igjennom det å oppleve følelsen av skam. Gjennom pedagogiske virkemidler skal barna innarbeide seg selvkontroll, opptre riktig i forskjellige sammenhenger og unngå

upassende verbal og kroppslig atferd som markerer ulikhet og konflikt (Gilliam & Gulløv, 2012).

Med dette utgangspunktet er ikke barna kun en økonomisk kapital, men trekkes mer og mer mot den symbolske kapitalen. Barna kan nå bli sett i lys av oppdragelsen til foreldrene, samt i lys av samfunnets institusjoner. Oppdragelsen av neste generasjon som vil si barna i dagens institusjoner, blir sett på som en investering i fremtiden (Gilliam & Gulløv, 2012).

Institusjonenes utvikling er ikke kun basert på de diskursene som dominerer i øyeblikket, men baserer seg på hele den historiske linjen hvor man ser verdier, normer og erfaringer fra tidligere av. Det som kan være relevant å rekke blikket mot kan blant annet være hvordan de aktørene som står i disse pedagogiske institusjonene kan være preget av mange forskjellige faktorer. På den ene siden ser man hvordan det hele tiden utvikles nye regler og lærerplaner som skal følges. Disse er gjerne tatt utgangspunkt i politiske diskusjoner, debatter og lovgivning. På den andre siden vil man være preget av sin egen oppvekst, hvor man tar med seg normer og erfaringer derfra, samt sin egen refleksjon og tolkning av samfunnet man opptrer i (Gilliam & Gulløv, 2012). Man har også en tanke på hvordan man ønsker ting skal være, som vil være med å prege hverdagene i institusjonene. Dette er også en del av siviliseringsprosessen, hvor alle disse sidene står i spill for utviklingen. På den måten er ikke barneoppdragelse, og for den saks skyld siviliseringsprosessen, noe som er gitt på forhånd. Det er de konkrete personene i de konkrete institusjonene, og deres tolkninger og handlinger av de politiske strømmingene som etablerer betydningen i institusjonene.

Et annet perspektiv å rette blikket mot med tanke på sivilisering og barneoppdragelse, er at det skjer både i form av barns handlinger og i relasjoner til voksne og andre barn. Barn reagerer ulikt på normer og krav som de møter, og deres handlinger og forhandlinger er også en del av prosessen. Barna oppfatter raskt de ulike normene som gjelder for enhver tid. De vet hva som forventes av dem, hva som gjelder i de ulike institusjonene, voksnes atferd til hva dem gjør og hvordan de selv vurderes (Gilliam & Gulløv, 2012).

2.3.1 Tidlig sivilisering i institusjonene

Så hvordan er det egentlig i institusjonene? Selv om det ikke finnes noen håndskrevet regel på hvordan dagene i institusjonene skal være, ser man tydelig en rød tråd hos de fleste barnehager rundt om i landet. En egen dagsrytme for hvordan dagen skal organiseres ser man gjerne i alle barnehager. Hva slags aktiviteter som gjelder for enhver tid og hvor dem skal oppholde seg. Hver barnehage har innlagt tid for det man kaller for «frilek», hvor barna gjerne kan velge hva dem ønsker å holde på med og hvor, men dog innenfor gitte rammer. Det er

tidvis ganske fri struktur i barnehagene hvor barna styrer sin egen fritid. Gulløv (2012) påpeker at dette ikke vil si at barna kan opptre akkurat slik de vil. Det er normer innenfor institusjonene som barna skal forholde seg til. Det å tilpasse seg de andre, fellesskapet og institusjonen er en viktig del av hverdagen i barnehagen. Man skal ta hensyn til andres perspektiver og det å tilpasse egne interesser med henhold til de andre. Dermed er barnehagene også en plass hvor samspill med andre og hvordan håndtere dette en viktig del av det. Målet er at barna skal kunne vurdere enhver situasjon ut ifra de sosiale normene de har tilegnet seg (Gulløv, 2012). Vi kan på den måten si at det sosiale er en viktig del av utviklingen hos barn. Impulskontroll og beherskelse av kroppen sin er noe som ofte er sentralt i utviklingen til barn. Dette er ikke kun gjeldene for å få en bedre følelse for seg selv, men også helt nødvendig for å kunne være i sosiale samspill. Barna skal blant annet lære hvordan de kan løse konflikter fremfor å ty til vold. Kommunikasjon og hvordan man skal opptre i samvær, for eksempel bordmanerer står sentralt. Det stilles derfor strenge krav for hvordan an skal opptre i situasjoner som omgås andre, og barna blir korrigert når de gjør noe som ikke egner seg i spillet man er i. Det pedagogiske arbeidet baserer seg ikke bare på hvordan man skal hjelpe barna å bli siviliserte i samfunnet man lever i, men man skal også dyrke barnets dannelse av seg selv (Gulløv, 2012).

Institusjonene er opptatt av barns utvikling og hvordan de skal tilpasse seg andre mennesker. I tillegg ser man hvordan pedagogikken som opptre i institusjonene skal få mange mennesker til å fungere sammen. Institusjonene utarbeider seg rutiner for å få barna til å opptre passende, og disse rutineene utarbeides også i form av hva man skal kunne forvente av barna i de forskjellige alderne (Gilliam & Gulløv, 2012).

2.4 Hverdagsmotstand i institusjonene

Selv om den siviliserende prosessen omhandler i stor grad hvordan man skal omgås andre og tilpasse seg mennesker i de situasjonene man er i, vil barn kunne yte motstand i institusjonene.

2.4.1 Hva er motstand?

Generelt sett vil jeg si at motstand handler om å hindre, motverge, hemme en form for annen kraft. Dette ser vi gjerne når barn ikke hører på det de får beskjed om, og gjør noe annet enn det de har fått beskjed om. Øksnes (2017) forklarer hvordan barn gjør motstand som en form for forstyrrelse av makten som er til stede i barnehagen, og med dette viser hun til både Foucault og Bakhtin. Det som går igjen blant forskerne er at motstand er et begrep som ikke

har noe enhetlig definisjon (Øksnes & Samuelsson, 2017). Foucault (1999) beskriver motstand som noe som finnes i mange former, og hver av disse formene for motstand har sitt særegent slag. Øksnes & Samuelsson (2017) referer til Walker som blant annet påpeker at begreper som frigjøring og frihet vil ha en sentral rolle i betegnelsen om motstand. Med dette mener han at den som utøver en form for motstand mot en maktopposisjon gjør dette på bakgrunn av at det fører til en frigjørende effekt. I tillegg kan barns motstand være en form for bevisst motstand for å få en forståelse av hendelser i hverdagen sin. Det er også relevant å se motstand med tanke på oppgaven, som en del av barns måte å skape sine egne liv og på hvilken måte de aktivt eller passivt yter motstand for å forstå verden på (Øksnes & Samuelsson, 2017).

2.4.2 Barns motstand

Øksnes & Samuelsson (2017) påpeker i sin forskning at i barna sin kultur vil det alltid foregå en form for motstand, og dette er ofte relatert til de voksnes krav og forventninger som barna åpenbart utfører forskjellige former for motstand mot.

Nilsen (2000) beskriver hvordan en del av sosialiseringprosessen oppstår både skjult og åpen motstand blant barna. Med den skjulte motstanden barna gjør betrakter hun dette som for eksempel å smugle med seg leketøy inn i barnehagen når dette for eksempel er en regel på. Den åpne motstanden er mer rettet mot motstand hvor barna utfordrer de voksne. Dette ser vi blant annet med at barna ignorerer beskjeder eller regler som er gitt av de voksne. Slik som nevnt tidligere, ser også Nilsen (2000) motstand som en form for barna å ta kontroll over sin egen hverdag på. Barns motstand ser man blant annet i enkle former som at barna parodierer eller humor i lek, vitser og sanger. Dette er metoder barna tar i bruk som en form for opposisjonen mot de kravene, forventningene og kontrollen som de voksne har ovenfor dem. Gjennom motstanden barna utfører mot de voksne overskrider de også de institusjonelle rammene som finnes i barnehagen (Nilsen, 2000).

En annen interessant teori rettet mot barns motstand er i likhet med trekkene over til humor i lek, vitser og sanger, vil barn ta i bruk denne formen for motstand på bakgrunn av at de vil vise at det finnes en annen liv enn kun det de voksne bestemmer over (Øksnes & Samuelsson, 2017). Barna lever i et parallelt univers hvor de på den ene siden ønsker og forsøker å leve opp til det de voksne forventer av dem, samtidig som de utfordrer deres forventninger. Dette kan være en form for å skape trivsel blant barna på og kontroll over egne liv.

Nordin-Hultmann (2004) retter også blikket mot barns motstand. I hennes teori som blant annet i utgangspunktet tok utspring i hvordan man kunne tilrettelegge for interessante aktiviteter og meningsfulle kontekster blant barna, så man også en form for motstand (Øksnes & Samuelsson, 2017). De voksne tilførte aktiviteter som i all hovedsak baserte seg på at barna måtte adlyde de voksne og aktivitetene var bestemt på forhånd. Alle som har arbeidet med barn vet at det er vanskelig å få alle barn med seg, og dermed var det også i denne omgangen barn som protesterte og gjorde motstand til aktivitetene som skulle bli gjennomført. Ser man dette i Nordin-Hultmanns (2004, i Øksnes & Samuelsson, 2017) perspektiv, opplevde hun at de voksne så på barns motstand som et problem hos barnet. Videre mente hun at institusjonen la grunnlaget for mange av motstandshandlingene som oppstod i barnehagekonteksten, men at disse likevel ble oversett. Det var barna som det var noe i veien med. En interessant teori Nordin-Hultmann (2004, i Øksnes & Samuelsson, 2017) påpekte var at barna nektet kun å være det som de voksne tillater dem å være.

2.4.3 Hva er forskjellen på uenig og ulydig i barns motstand?

Når man snakker om at noen er uenig omhandler det blant annet at man har forskjellig mening om noe. I tillegg følger det deretter en diskusjon, dialog eller forhandling i henhold til det man er uenige om (Seland, 2017). Målet med disse diskusjonene eller dialogene er at man ønsker å bli enige eller få en felles forståelse om det som diskuteres. Dette betraktes som en symmetrisk subjekt-subjekt-posisjonering. Retter vi blikket videre mot ulydighet, handler det om å motarbeide eller prøve å hindre det som foregår. Man retter seg på mange måter ikke til autoriteten. Ser man dette i et barneperspektiv vil denne atferden være uønsket på bakgrunn av at den får frem at barna ikke er fornøyde med det som skal foregå akkurat her og nå (Seland, 2017). Den med makten i situasjonen kan oppleve at dette er en form for ulydighet mot autoriteten. Et vesentlig poeng i begrepet om å definere om noen er ulydig er at det retter blikket mot et asymmetrisk autoritetsforhold i relasjonen som er. Dette perspektivet er dermed et mer subjekt-objekt-posisjonering.

Hvordan man tolker barns motstand vil på mange måter være hvilke briller man ser disse begrepene igjennom. Det å være lydige i en pedagogisk sammenheng vil gjøre det lettere å være lærer, lettere å lære og sosialisering og blir sett på som å være positivt for barnet selv (Seland, 2017). Det er derfor ikke utenkelig at det er dette de fleste pedagoger ønsker av atferd hos barna.

2.4.4. Motstand som ressurs

Det er ingen tvil om at man ønsker en god atferd fra barna, dette er både for deres egen del og får å ikke falle utenfor samfunnet. Men kan motstand bli sett på som en ressurs da?

Det som blant annet er viktig i denne sammenheng er å forstå at motstanden som blir utført er meningsfullt for det barnet som utfører motstanden. Barns non-verbale og emosjonelle uttrykk kan være vanskelig å tolke i motstandshandlinger, og både omsorg, plikter- og læringsmandater henger over de ansatte i alle de forskjellige motstandshandlingene barna kommer med (Seland, 2017). Ser vi på motstanden som en ressurs fra et organisasjonsnivå, opplever vi at de menneskene som yter motstand gjør det på grunn av at de ønsker organisasjonen vel. Retter vi blikket ned mot barnas former for motstand, kan dette også bli sett i et positivt lys. Det er de voksne som i stor grad er ansvarlige for aktiviteter som skal gjennomføres med barna. Disse aktivitetene kan oppleves som vanskelige, kjedelige eller meningsløse, og på den måten vil mange barn utøve protester og motstand for det som foregår. Man kan i denne sammenhengen tolke dette som en form for uenighet, som igjen kan bidra til å utvikle organisasjonen til det bedre (Seland, 2017). Dette er på bakgrunn av at man hører på dem som kjenner organisasjonen best og dem vi er der for – barna. Med dette synet på motstanden barna gjør, ser vi på motstanden som uenighet og ikke ulydighet. Likevel forklarer Dolk (2013) at barns motstand handler ikke alltid om å gi barna akkurat det dem vil til enhver tid. Pedagoger kan ikke klare å lage noe som oppleves som morsomt og lystbetont for alle hele tiden. Poenget vil i stor grad fremdeles være at barns motstand kan bli sett og hørt i former av demokratiske vurderinger, uten at barna blir undertrykket eller sett på som ulydige (Dolk, 2013). Innenfor å se motstand som en ressurs kobles to andre begreper inn, demokrati og medvirkning, som jeg vil komme tilbake til senere.

Både Dolk (2013) og Seland (2017) forklarer at i motstandssituasjoner fra barna, vil det være en viktig bit å forklare barna hvorfor. Hvorfor noe skjer, hvorfor det ikke kan gå deres vei. Dette er for å få en felles forståelse av situasjonen man er i. Dette innebærer også å rette blikket mot den andres perspektiv, og få en innsikt i hva den tenker og mener. Dette betyr ikke nødvendigvis at man endrer mening i det man står i, men kan bidra til å få forståelse av hvorfor den andre handler og føler som den gjør, som igjen kan føre til ny innsikt og læring (Øksnes, 2017).

2.4.5 Motstand: et bidrag til medvirkning

Får å få et innblikk i hvordan motstand potensielt kan bli sett på som et bidrag til medvirkning, er det relevant å gi en kort definisjon på hva medvirkning er. Medvirkning i

barnehagen handler for det meste om at barn skal få innflytelse i sin hverdag. Barna skal ha muligheten til å kunne aktivt bidra, planlegge og vurdering av dagen i barnehagen tilpasset sin alder (Kunnskapsdepartementet, 2006). Slik vi har sett på barns motstand, og hvordan barn ikke nødvendigvis alltid kan få viljen sin, kan vi også se igjen i barns medvirkning. Medvirkningen handler desto mer om at barna kan være en del av fellesskapet samtidig som de opplever at deres meninger blir hørt og påvirke i den grad det lar seg gjøre (Dolk, 2013). Forskjellen på å tolke motstand som en form for uenighet istedenfor ulydighet, vil man kunne gi barna en opplevelse av reell medvirkning. Med dette menes at barna blir sett på som likeverdige og meningsberettende subjekter (Dolk 2017). Det å rette blikket mot motstand som en del av barns medvirkning og hvordan vi ser på dette, vil man kunne anta at den lærende organisasjonen som barnehageinstitusjonene er en del av. Det er en vanlig tanke at når ansatte gjør motstand, kommer med innspill eller er uenig i det som skal foregå, kan være et bidrag til organisasjonens utviklingsprosess. Dette antar Dolk (2017) også skal være en måte å møte barns uenigheter, motstand og protester på. Barn har kanskje andre måter de har lyst til å løse oppgaver eller aktiviteter som skal gjøres, og dette baserer seg på deres perspektiver fra deres virkelighetsoppfatninger. Det å ha dette i ettertanke kan, ifølge Dolk (2017), bidra til at barn opplever enda bedre trivsel. Men slik som jeg har nevnt tidligere, må ikke barns protester nødvendigvis føre til at dem får det slik dem vil bestandig. Knytter man dette opp mot barnehagen som en siviliserende institusjon, er det vesentlig at barna skal lære seg å tilpasse seg de ulike kravene og forventningene som stilles, samtidig når dem yter motstand kan dette gjøres på en fredelig måte (Dolk, 2017). Videre vil jeg nå trekke inn en annen side det går an å se på motstand på, og det er demokrati.

2.4.6. Motstand: en form for demokrati

Selve begrepet demokrati handler om folkestyre. Demokrati i en mer politisk retning, handler om at folket velger ut representanter som skal utforme lovene vi skal følge (Hovde, Svensson & Thorsen, 2022). Demokratiet gir befolkningen stemmerett som gjør at alle har en mulighet til å påvirke og være med å bestemme. Dette demokratiet kan også relateres til FN's barnekonvensjon. Konvensjonen baserer seg på å gi barn menneskerettigheter ([Barnekonvensjonen \(fn.no\)](#)). Rammeplanen (2017) har et eget avsnitt om demokrati og hvordan barnehagene skal bidra til demokratiskforståelse. Ut ifra egne erfaringer, kan det være vanskelig å fatte hva som egentlig er demokrati og hvordan man arbeider med det. Til tross for at Rammeplanen (2017) både nevner at barnehagene skal oppleve demokratisk deltakelse og medvirke i hverdagen, og i tillegg opplever demokratiske verdier og normer

som ligger til grunn for det samfunnet vi har i dag, kan det være vanskelig å fatte hva som menes med demokrati. Pettersvold (2017) viser til hennes forståelse av demokrati. Demokrati omhandler blant annet å være deltakende og styring i fellesskapet. Hun mener at på denne måten vil demokrati bidra til å myndig gjøre de fremtidige borgerne som skal operere i landet. Et viktig poeng med demokrati er at det ikke handler om at hvert enkelt menneske skal få sin vilje og gjøre akkurat slik de vil. Det handler om å kunne bestemme sammen. Demokratiet skal gi innflytelse fra de enkelte borgerne, men det er snakk om en mer kollektiv beslutning som blir tatt i helhet (Pettersvold, 2017). Dette forutsetter at man legger til side eller på mange måter begrenser sin egen vilje til fordel for fellesskapet (Pettersvold, 2017). Jeg har tidligere forklart hvordan medvirkning og motstand kan henge sammen. En annen tråd som kan trekkes er hvordan demokrati og medvirkning henger sammen. Barnehagen er pliktet til å fremme danning, demokrati og medvirkning i forhold til barna. Dette vil si at barna har rett til å bli hørt, og slik som det står i FN's barnekonvensjon, så har barna rett til å bli hørt i saker som angår dem (Pettersvold, 2017). På denne måten vil medvirkning og demokrati henge tett sammen.

Vi kan også trekke linjer for hvordan demokrati og barns motstand henger sammen. For at barn skal kunne oppleve at deres deltakelse får en viktig betydning, vil barnas motstand være avgjørende for dette. Slik som Pettersvold (2017) nevner, er medvirkning noe som ofte kan komme de ansatte i barnehagen til gode. Dette er på bakgrunn av at det er ofte dem som legger føringene for barnas medvirkning. Institusjonene anser at deres oppgave er å forme barna slik at dem kan passe inn i dagens samfunn, noe som kan gå på bekostning av barnas egne uttrykk. Det som kan være relevant her er å se på er å inkludere motstand som en del av det demokratiske grunnlaget. En retning man kan gå her er å se på at det trengs ikke nødvendigvis å finnes fasit svar på alt. Det kan like fullt være nødvendig å utforske sammen i lys av barnas motstand til eksempelvis den gitte aktiviteten (Dolk, 2013).

Så hvordan ønsker man å forme barna? Vi kan se hvordan barnehagene er preget av rutiner for hvordan dagene er satt opp og hverdagen skal fungere på best mulig måte. Ut fra egne erfaringer vil barn som ikke tilegner seg dette, havne på utsiden av fellesskapet. Vil det da være rom for å yte motstand med redsel for å havne utenfor? Slik som Sigsgaard (2014, i Pettersvold, 2017) nevner ønsker vi ikke at barna skal bli en tro kopi av oss voksne, men utvikle seg til å bli egne individer. Det er ikke bare oss voksne i barnehagen, men også samfunnet er avhengig av at barna kan bli modige voksne om tørr å skape forandringer (Pettersvold, 2017). På denne måten kan barns motstand bli sett på som viktig for utviklingen

av den fremtidige voksne, hvor det å kunne stå imot autoritet er en viktig demokratisk dyd (Pettersvold, 2017).

Giørt Biesta (2011, i Pettersvold, 2017) har reflektert rundt demokrati i institusjonene, der han snakker om barnesentret og handlingssentret tilnærming til demokrati. Den barnesentrerte tilnærmingen omhandler i stor grad hvordan vi kan lære barn demokratiske ferdigheter. Den handlingssentret tilnærmingen handler i mye større grad om inkludering. Her blir det viktigere at an møtes og deltar som subjekter, og finner løsninger sammen. Med dette mener Pettersvold (2017) at hvordan vi ser på demokratiet har også en innvirkning i hvordan vi ser på barns motstand og omvendt. Dolk (2013) påpeker at barns motstand kan istedenfor å bli sett på som et problem i hverdagen, hvor man oppfatter det som kaos og uorden, kan man se på det som et innspill til demokratisk forhandling. Med dette mener hun å gå i dybden på barnas innspill i hva dem tenker. For at motstanden skal kunne ses i demokratisk sammenheng, anser Dolk (2013) at de voksne må ta seg tid til, og ikke minst skape muligheter for å skape seg tid til å tenke over hva som ligger i motstanden.

2.4.7 Lekende motstand

Vi kan se i barnehagene hvordan barn utfører motstand i forskjellig grad, og hvordan dette allerede starter i småbarnsavdelingene. Barn gjør ofte motstand mot den virksomheten som er planlagt av de voksne, og de gjør også motstand mot den voksne i seg selv (Dolk, 2013). Forskjellen på barn og voksne i dette er at den voksne har muligheter til å utøve makt over barna som ikke er gjensidig. Barn vil ikke ha den samme muligheten som de voksne til å utøve makt ovenfor dem, men likevel vil barna teste disse grensene ved å utøve motstand ovenfor de voksne. En form for motstandsteknikk som barna bruker er humor. Dette er ifølge Dolk (2013) en viktig del av barnas motstand. Barn tuller og tøyser, og man hører ofte latter i forbindelse med motstanden barn yter ovenfor de voksne eller de planlagte aktivitetene som skal gjennomføres. Parodi er også noe som de største barna ofte tar i bruk når de gjør motstand (Dolk, 2013). En tanke Øksnes (2017) har er knyttet mot hvordan barns motstand blir sett på som en måte å forsvare leken sin. Disse motstandene skjer både foran personalet, men også bak ryggen deres. Motstanden kan på mange måter bli sett på som en ulydighet, men også som en form for lekende motstand som kan oppfattes som en konkret firhetserfaring (Øksnes, 2017). Barn gjør seg erfaringer i løpet av livet, hvor lek er en stor del av å utforske disse erfaringene. I stor grad er dette preget av glede og fornøyelse som kommer med de handlingene og leken som barna har. Slik som Øksnes (2017) nevner, kan barns lek gjøre at de glemmer tid og sted, og den gleden dette innebærer, kan føre til at barn vil yte motstand mot

det som skal foregå videre utenom leken. Vi har ofte sett barn som settes rundt bordet, og dog spesielt småbarna, som banker i bordene. Det kan være et barn som starter, og de andre henger seg på. Til tross for at barn yter motstand, poengterer Øksnes (2017) med at det ofte er ubevisst at barna utfører denne formen for motstand. Det er naturlig del av barns væremåte å utføre lekende «motstand», og de voksnes autoritet vil fremdeles stille sterkes. Den lekende motstanden er en form for tilpasning og motstand til den hverdagen barna er i (Øksnes, 2017). Øksnes (2017) referer også til Foucault som påpeker at for at makten man har skal fungere, må det være en form for motstand. Han mener at på grunn av barns motstand mot disiplinering fungerer makten hos personalet (i Øksnes, 2017). Barn bryter de normene, reglene og konvensjonene som finnes i barnehagen. Man hører latter, humor og lekende atferd mot det de voksne planlegger eller bestemmer. Denne motstanden skapes gjennom den disiplineringen som blir gitt, og gjennom dette kan barna få erfaringer at det finnes rom for å leke til tross av kontroll og regulering (Øksnes, 2017).

2.5 Barnehagelærer som en profesjon

Utviklingen av barnehagene har også ført til utvikling av personalet i barnehagene. Barnehagelærerne blir nå sett på som en profesjon hvor de skal forvalte et samfunnsmandat. Dette mener Hennem & Østrem (2016) at det kreves fagkunnskap, etisk refleksjon og profesjonelt skjønn av barnehagelærere. Barnehagelærerne står med andre ord ovenfor mange oppgaver dem skal igjennom løpet av en hverdag. For å rette blikket mot profesjon og dagen institusjoner, har barnehagelærerne en stor oppgave knyttet mot barna. Blant annet har barna rett på å bli møtt med respekt og klokskap fra voksne. Dette er uavhengig av hvilken atferd barna har (Hennem & Østrem, 2016), og med dette er motstanden barna innretter seg en del av. Det kan være en utfordring å skape en god, reflektert og konstruktiv forbindelse mellom teorien og praksisen som oppstår i institusjonene. Det kan være teoretisk riktig å gjøre noe på en måte, men i praksis oppleves det å fungere svært dårlig. Palludan (i Hennem & Østrem, 2016) beskriver to måter profesjonsutøvere kan samtale med barna på. Den ene er utvekslingstonen, som innebærer at man er i en gjensidig utveksling, man snakker sammen, mens undervisningstonen handler i større grad om at gjerne pedagogen prater: legger føringer, forklaringer og instruksjoner, der barnet lytter og følger anvisninger. En viktig bit av profesjonen her er å være klar over hvilken tone man har ovenfor barna, og hvorfor man har den. Det kan i slike situasjoner hvor man blir stresset som barnehagelærer, at det kan være utfordrende med tanke på den teorien man ønsker å ta i bruk i praksis. Slik om Hennem & Østrem (2016) beskriver, innebærer profesjonen at barnehagelæreren har respekt for

menneskeverdet, likeverd og solidaritet, og alle barn skal bli møtt med tillit og nestekjærighet. Profesjonen innebærer også å fremme demokrati og likestilling blant fellesskapet, og barna har rett til medvirkning. Dette antas å være en krevende jobb, hvor disse verdiene kan i verste fall bare blitt gjort om til fine ord.

3.0 Datainnsamlingsmetode

For å få svar på problemstillingen, gjennomførte jeg en kvalitativ studie hvor jeg tar i bruk deduktiv tilnærming til forskningen. Kvalitativ metode går i dybden på menneskenes følelser, meninger og opplevelser fra den virkelige verden. Hovedgrunnen til at valgte kvalitativ studie er for at jeg ønsket å få informantene mine sine synspunkter, opplevelser og erfaringer fra det sosiale liv (Brinkmann & Tanggaard, 2020). Med dette håpte jeg å få konkrete opplevelser fra praksis som kunne være relatert til problemstillingen. Jeg tok utgangspunkt i teori, og fikk et innblikk i hvordan dette ses i praksis og dermed reflekterte over dette.

3.1 Metode

Jeg har i denne studien valgt å rette fokuset mot intervju og observasjon som instrument for å få svar på problemstillingen. Observasjonene tok i hovedsak barnas ståsted som utgangspunkt, samtidig som jeg ønsket å få samtaler med barna. Jeg ønsket også å intervju barnehagelærer på avdelingen, dette var for å få et innblikk i hva hun tenker og opplever dagen institusjoner.

3.1.1 Hermeneutisk tilnærming

I denne studien vil jeg ha en hermeneutisk tilnærming til metodene. Hermeneutikk handler om å knytte forforståelse og fortolkning. Hermeneutikken kan hjelpe oss med å forstå hvordan vi forstår, og hvordan verden gir mening (Thorquist, 2018) Med dette menes at jeg kommer til å knytte problemstillingen min og forskningsspørsmålene til en forforståelse og en fortolkning av noe som er på forhånd (Thorquist, 2018). Etersom jeg har spørsmål rettet til dagens institusjoner, vil jeg på den måten allerede ha en form for forforståelse av hvordan det er og i tillegg hvordan barna på mange måter føler seg i disse institusjonene. Disse forforståelsene kan henge sammen med personlige erfaringer man har fra tidligere (Gilje, 2019). Jeg har på forhånd tenkt ut hvorfor jeg vil studere på dette, og har laget mine egne forforståelser ut ifra dette. Dette utgjør dermed en form for hermeneutisk tilnærming til studiet (Thorquist, 2018). Et annet begrep som er relatert til hermeneutikken er den hermeneutiske spiralen som muligens vil være utgangspunktet for problemstillingen. Spiralen baserer seg på at vi prøver å forstå delene ut fra helheten og helheten ut fra delene (Thorquist, 2018). Det vil i korte trekk si at hver gang man forstår noe, vil det påvirke vår oppfatning av hele prosessen eller helheten. Denne spiralen er en videre bevegelse av det vi allerede vet noe om og forstår, og hvordan det hele tiden påvirker oss videre ut fra det vi tar til oss eller lærer noe nytt om (Thorquist, 2018). Dette er noe som kan bli relevant forhold til mine egne forforståelser og

fortolkninger på forhånd av studiet, og hva jeg eventuelt sitter igjen med når jeg er ferdig, og hva som bygges videre.

3.2 Deltakende observasjon

Jeg skulle i denne studien ta for meg hvordan barns muligheter for å yte motstand er i barnehageinstitusjonene. Ettersom det er barn jeg ønsket å observere og eventuelt samtale med, er det naturlig å gjennomføre en deltakende observasjon. I forkant av observasjonen er det viktig for meg å ha et åpent sinn til forskningen jeg skulle observere, men samtidig ha kunnskapen jeg trengte for å kunne få den dataen jeg er ute etter (Fangen, 2020). Som forskningsspørsmålene og problemstillingen min tok utgangspunkt i, ville det være en form for forforståelse i det jeg entrer feltet. Dette ville ikke hatt noe stor betydning hvis jeg da i tillegg var åpen for at den forforståelsen jeg har, kunne endres eller ses ut fra andre perspektiver og synspunkter etter hvert (Fangen, 2020).

3.2.1 Utvalg

Jeg tok utgangspunkt i å være i en barnehage, og ta utgangspunkt i en avdeling. I hovedsak ønsket jeg de eldste barna. Dette er på grunn av at jeg gjerne ønsket meg å samtale med barna underveis i observasjonen hvis barna er åpne og det lar seg gjøre. I forkant av observasjonene brukte jeg mye tid på å bli kjent med barnegruppen, og jeg gjorde jeg de ansatte bevisst på forhånd at jeg ikke er en «voksen» i barnehagen, og dermed ikke bryte inn hvis det skjer noe barna ikke får lov til for eksempel. Jeg ville i størst mulig grad få barna til å oppleve meg som en del av barnegruppen og ikke som en del av de voksne. Selv om jeg ikke skulle presentere prosjektet mitt i den forstand til barnegruppen, stilte jeg likevel spørsmål og hadde samtaler rettet mot problemstillingen og forskningsspørsmålene (Fangen, 2020). På den måten fikk de et lite innblikk i hva jeg er ute etter.

3.2.2 Utførelse

Det var vesentlig at jeg fant en balansegang mellom å være deltakende og ha en analytisk distanse (Fangen, 2020). Med dette mente jeg at jeg ønsket å være deltakende, men samtidig være utenfor situasjoner der det lot seg gjøre. Ettersom det var barn jeg skulle observere, tok jeg en delvis deltakende rolle og var til stede i den rollen barna ga meg. Jeg var også i perioder en full deltakende observatør. Dette gjorde jeg for å gi barna et inntrykk av at jeg var en av dem. Jeg utarbeidet meg en plan sammen med de ansatte i barnehagen at jeg observerte så lenge jeg hadde behov og til jeg følte jeg fikk nok data. Jeg startet datainnsamlingen etter hvert som jeg ble kjent med barnegruppen. Observasjonene skjedde i ulike tidsrom over hele

dagen, og jeg var i størst mulig grad til stede under hele dagen sammen med barna. Dette var for at det skal bli naturlig for dem at jeg var der, og ikke kom og gikk slik det passet meg. Jeg øvde meg i forkant på ulike feltnotat teknikker, slik at jeg enklere kunne huske episoder jeg ønsket å ta med meg videre inn i studiet. Barnegruppen var i hovedsak de eldste barna, men jeg var også åpen for at det kan oppstå situasjoner som kan være interessante hvor andre barn i andre aldersgrupper er til stede sammen med de eldste barna.

3.3 Intervju

For å få en opplevelse av hva barnehagelærere mener om sivilisering og rom for motstand i institusjonene, gjorde jeg også et intervju med en barnehagelærer på avdelingen jeg observerte på. Intervjuet tenkte jeg skulle være et supplement for å få et større spekter av opplevelser, synspunkter og meninger rettet mot problemstillingen og de forskningsspørsmålene som jeg har som utgangspunkt for studien.

3.3.1 Semistrukturert intervju

Ettersom jeg valget en hermeneutisk tilnærming til studien ville jeg derfor gjennomføre et semistrukturert intervju. I forkant av intervjuene og observasjonene leste jeg meg opp på temaet slik at jeg spontant kunne komme med oppfølgingsspørsmål hvis det var nødvendig eller hvis jeg så at det var en annen retning som kunne vært mer relevant å følge opp. Dette mener Brinkmann & Tanggard (2020) er viktig, samtidig som jeg hadde et åpent sinn mot eventuelle endringer av egne perspektiver og synspunkter underveis i studien. Et semistrukturert intervju baserer seg på at man har noen klare intervju spørsmål og at man utarbeider en intervjuguide. Denne intervjuguiden baserer seg på spørsmål rettet mot problemstillingen og forskningsspørsmålene.

3.3.2 Utførelsen & utvalg

Intervjuet jeg utførte ble i større grad en samtale mellom meg og barnehagelærer på avdelingen. Jeg ønsket å få hennes opplevelse av hva hun mener om hovedtrekkene i problemstillingen min. Jeg valgte en barnehagelærer på avdelingen som hadde stor stilling og var mye til stede med barna hver dag. Denne barnehagelæreren har jobbet i barnehage i flere år, men kun et år i den barnehagen jeg valgte å gjennomføre observasjonene mine. Intervjuet ble gjennomført på informantens hjemmebane, for å skape en ekstra trygghet for henne. Jeg valgte å gjennomføre intervjuene i etterkant av observasjonene jeg hadde gjort. Dette var på bakgrunn av at jeg i første omgang skulle være på avdelingen for å bli kjent med barna, og deretter startet observasjonene, og får at informanten skulle gå en opplevelse av at jeg var en

trygg person, gjennomførte jeg dem mot slutten av perioden jeg var i barnehagen. Dette valgte jeg å gjøre for å prøve så godt det lot seg gjøre å skape en trygg ramme for å få ut den dataen jeg ønsket av informanten.

I forkant av intervjuet utarbeidet jeg en intervjuguide til informanten min. Der skrev jeg ned begreper som informanten kunne reflektere over hva hun legger i dem, i forkant av intervjuet. Under selve intervjuet startet vi med å gå igjennom disse begrepene, for å få en begrepsoppklaring slik at jeg visste at vi har en nogen lunde lik tilnærming til begrepene, men også for å få et innblikk i hvordan hun tenkte om disse. I tillegg lot jeg det ligge noen overordnede spørsmål i den intervjuguiden, slik at informanten kunne få noen tanker og perspektiver i forkant av intervjuet. Intervjuer kan være overveldende og informanten kan oppleve en form for stress under intervjuet, derfor ville jeg på forhånd gi hun noe som hun kan ha med seg i tankene for å trygge hun (Brinkmann & Tanggard, 2020).

Informantene fikk et informasjonsskriv med samtykkeskjema som var utarbeidet i samarbeid med NSD. Jeg var åpen med informantene mine at jeg ønsket å bruke opptaker, men hvis dem ikke ønsker dette vil ikke dette være noe problem heller. Informanten min tillot meg å gjennomføre intervjuet med opptaker. Ettersom jeg ikke fikk tak i noe båndopptaker, brukte jeg mobiltelefonen min i samtykke med informanten. Jeg utelot alt av navn og avdeling, slik at det kun var stemmen som eventuelt kunne være gjenkjennelig. Dette slettet jeg etter jeg hadde gjennomført transkriberingen.

3.3.3 Intervjuguide og begrepsforståelse

For å kunne få svar på de spørsmålene jeg lurer på, var det viktig at jeg og informanten min hadde diskutert og reflektert over begreper som er relevante for problemstillingen. Dette var for å ikke få noen misforståelser eller mistolkninger. Vi diskutere derfor følgende begreper på forhånd:

Sivilisering

Motstand

Demokrati og medvirkning

Videre var spørsmålene åpne, og informanten kunne komme med sine perspektiver.

3.4 Bearbeidelse av data

Jeg tar for meg to forskjellige instrumenter for å innsamle data. Jeg vil på den måten arbeide på to forskjellige måter for å bearbeide dataen jeg har samlet inn.

3.4.1 av observasjonen

Jeg startet med å gjennomføre en form for førstegrads fortolkning av datamaterialet jeg hadde samlet inn. Med førstegradsfortolkning vil det si at jeg kun vil konstatere det jeg har sett og hørt (Fangen, 2020). Jeg var mest mulig nøytral når jeg observerte i feltet, men likevel passet jeg på at den teorien jeg har med meg fra før av, gjorde at jeg skilte meg fra aktørene som jeg observerte. I den fasen stilte jeg spørsmål til hvorfor noe er som det er, og utfylle dette med den teorien jeg tidligere har presentert. Som en del av analysen så jeg også på dataens kontekststahengighet. Dette innebar at når jeg observerte og fikk se datamaterialet i lys av den problemstillingen jeg hadde, måtte jeg også se dette innenfor den sammenhengen som den forekommer innenfor (Fangen, 2020). Noe kan dermed bety noe i den sammenhengen jeg er ute etter, mens i en annen sammenheng vil det kanskje ikke være like relevant. Dette kalles indeksikale. Det innebar at jeg deltok i den sammenhengen eller var til stede i den sammenhengen som ble observert, slik at jeg på den måten forstod sammenhengen av det som skjedde (Fangen, 2020).

Ettersom jeg har en hermeneutisk tilnærming til metoden, brukte dette som en del av analysedelen. Igjennom observasjonene så jeg etter skjulte betydninger som ikke kommer tydelig frem. Disse tolket jeg i lys av den forforståelsen og fortolkningen jeg hadde på forhånd. Jeg brukte dette som en del av hva jeg oppfattet, dermed hva det tolkes som og videre hva kan det da være uttrykk for (Fangen, 2020). Her var det som nevnt tidligere, viktig med et åpent sinn og muligheter for å utvikle min forforståelse. Jeg vil trakk også inn kritisk tolkning i analysen. Dette innebar at jeg så etter det skjulte som ligger i det jeg observerte som gjorde at de jeg eventuelt observerer ikke så det samme som meg eller observerte de situasjonene hvor det oppstår ting i det sosiale liv som på mange måter blir tatt for gitt (Fangen, 2020). Videre i resultatdelen vil jeg presentere to ulike observasjoner som jeg har foretatt meg. Disse tolker jeg i lys av det jeg har beskrevet over. Disse observasjonene tok jeg med meg videre inn i drøftingskapittelet. Jeg knyttet dem inn i den tematiske analysen jeg har gjort med tanke på intervjuet. Dette gjorde jeg for å trekke linjer mellom det informanten kom med og barnas perspektiver fra observasjonene.

3.4.2 Bearbeidelsen av intervju

I analysedelen av intervjuet tok jeg for meg transkripsjon ettersom informanten min godtok bruk av båndopptaker. Dette var noe jeg satt av god tid til med tanke på at det kunne være utfordrende å overføre tale til tekst (Brinkmann & Tanggard, 2020). Det som var viktig for

meg å ha med i den biten at stemmeoverføringen og kroppsspråket til informanten min er noe som kunne oppleves som at det uteble når det blir gjort om til tekst. I etterkant av transkriberingen viste jeg det til informanten min, og hun godkjente overføringen min fra tale til tekst.

Videre bearbeidelsen av datamaterialet i forhold til intervjuet brukte jeg god tid til å analysere. Dette handler om å plukke ut fra hverandre materialet jeg har, og se nærmere på bitene. Her trakk jeg blant annet hermeneutiske spiraler, hvor jeg så helheten ut ifra delene og delene ut ifra helheten (Brinkmann & Tanggard, 2020). Slik som det viser videre i neste kapittel, tok jeg i bruk en tematisk analyse. Jeg tok utgangspunkt i de tingene informanten kom frem med, og satte de ulike temaene opp med tanke på dette. Her knyttet jeg inn begreper som jeg fikk frem fra informanten. Ut ifra begrepene og datainnsamlingen, trakk jeg inn det teoretiske jeg valgte å presentere. I tillegg trakk jeg linjer mellom de ulike begrepene for å få en større sammenfatning av det jeg hadde funnet igjennom dataen jeg hadde samlet inn.

3.5 Etiske overveielser

Når det gjelder etiske overveielser man er nødt til å ta for seg med tanke på prosjektet vil jeg ta utgangspunkt i følgende: NESH retningslinjer og søknad til NSD, informert samtykke, konfidensialitet og infiltrasjon. Dette er de jeg mente var mest relevante i forhold til prosjektet.

3.5.1 NESH retningslinjer og NSD

I utarbeidelsen av prosjektet startet jeg med å søke til NSD – Norsk senter for forskningsdata. Dette er på bakgrunn av at jeg ønsket å ta i bruk intervju som en del av metodene, samtidig som jeg ønsket å benytte meg av båndopptaker. Jeg brukte også god tid på å sette meg inn i NESH - De nasjonale forskningsetiske komiteene retningslinjer i forhold til behandling av forskningsdata. Jeg leste meg blant annet opp på forskningsnormer og hensyn rettet mot informanten jeg benyttet meg av.

3.5.2 Informert samtykke

Informert samtykke handler om å gi informasjon til de det gjelder (Fangen, 2020), og slik som nevnt tidligere startet med å utgi informasjon om prosjektets formål, både til informanten jeg intervjuet, men også selve avdelingen jeg tilbragte tid på. Jeg utga informasjon til foreldrene til barna ettersom jeg i hovedsak observerte barna og forhåpentligvis samtaler med dem. Jeg har søkt til NSD og dermed fått dette godkjent for å kunne bruke båndopptaker under intervjuet. Informanten min fikk et samtykke skjema som hun valgte å samtykke til at jeg

kunne ta i bruk båndopptakeren. Informanten kunne når som helst trekke dette samtykke, og jeg la også ved muligheter for å gjennomføre intervjuet uten båndopptaker hvis informanten ønsket det.

3.5.3 Konfidensialitet

Dette innebærer at jeg ikke skal offentliggjøre noe form for informasjon eller data som kan avsløre identiteten til informanten (Fangen, 2020). En annen del av dette er også hvordan datamaterialet blir håndtert med forsvarlighet. Jeg forsikret informanten forkant av intervjuet om at navn, bosted og barnehageinstitusjonen hun jobber i ikke ville komme tilsynet i oppgaven eller bli nevnt i noen form. Informanten fikk informasjon om at denne informasjonen i utgangpunktet er irrelevant i forhold til oppgaven. Etersom jeg ikke hadde noe behov for å bevare datamaterialet utover endt innleveringsfrist, fikk informanten også få informasjon om dette.

3.5.4 Infiltrasjon

Når jeg skulle observere barn og samtaler med dem er det viktig at jeg opptrå med infiltrasjon. Dette innebar at jeg var en primær deltaker i observasjonssettingen (Fangen, 2020). Slik som jeg tidligere nevnte, var målet at barna skal se på meg som en del av dem. Dette kunne være utfordrende, både på grunn av barna registrerer at jeg er eldre og kom uten ifra. Dermed brukte jeg god tid i forkant på å bli kjent med barnegruppen og viste at jeg i størst mulig grad var en del av dem. I tillegg forsikret jeg de ansatte på avdelingen om at jeg var der for å observere barna og ikke dem. Dette på grunn av at det kunne føre til at de ansatte oppredde annerledes enn det de vanligvis gjør, og situasjoner som til vanlig hadde oppstått kanskje uteblir.

3.6 Reliabilitet, validitet og overførbarhet

Dette omhandler å kvalitetssikre materialet som man har funnet. Dette baserer seg på om man har funnet ut av det man har tenkt, og hva slags virkemidler man bruker for å sikre at det er troverdig og pålitelig (Fangen, 2020). Jeg vil derfor vise til tre begreper: reliabilitet, validitet og overførbarhet eller generalisering som det også kalles.

3.6.1 Reliabilitet

Selv om reliabilitet er noe enkelte forskere ikke mener passer til kvalitativ forskning, er det flere og flere om tenker at reliabiliteten kan overføres til pålitelighet (Østerud,). For at

forskningen skal kunne bli pålitelig er jeg avhengig av at jeg enten bruker et instrument som er mulig for andre å gjenta observasjonene i så å si identiske omstendigheter. Disse instrumentene kan for eksempel basere seg på at den som forsker observerer flere ganger eller at den samme observasjonen eller prosessen blir studert av andre observatører (Østerud,). Jeg brukte observasjon av en bestemt barnegruppe i barnehagen og intervju av barnehagelærer som instrument for denne studien. Jeg vil derfor konkludere med at denne kvalitative forskningen baserer seg i enda større grad på validitet når det gjelder kvalitetssikring av studie.

3.6.2 Validitet

Med tanke på validiteten var jeg, som tidligere nevnt, en delvis deltakende observatør som gjør at informantene forhåpentligvis kunne opptre slik de vanligvis pleier, og ikke ble satt ut av settingen. Dette gjelder barna og at de kunne se på meg som en likeverdig. Etter som jeg valgte å observere og samtale, styrket det validiteten med å faktisk få bekreftelsene på det informantene uttrykte igjennom sine holdninger, meninger og tolkninger (Fangen, 2020). For å styrke validiteten gikk jeg igjennom begrepstolkninger og forståelser før intervjuene. Dette var for at det ikke skal bli misforståelser knyttet til dette (Fangen, 2020). Jeg valget å observere barn som på mange måter hadde mulighet til å uttrykke seg gjennom ord. Dette bidro til å styrke validiteten rettet mot problemstillingen som baserer seg på barna synspunkter og meninger rundt dette. Selv om jeg aldri vil helt kan være sikker på dataen jeg får når det gjelder barn, kunne dette likevel bidra til å styrke validiteten (Østerud, , Fangen, 2020). Observasjonene mine og intervjuet ville i liten grad ha stor sammenheng ettersom det er forskjellige perspektiver jeg er ute etter her, men i intervjuene lot jeg som et virkemiddel informantene få et innblikk i svarene de har gitt. Siden jeg fikk mulighet til å bruke båndopptaker, lot jeg dem på innblikk i transkriberingen når den er gjort. Jeg tok også i bruk korrespondansekrav rettet mot validiteten i studien. Dette var innenfor den epistemologiske validiteten ettersom jeg hadde en hermeneutisk tilnærming. Jeg bekreftet på den måten hvorfor svarene og tolkningene er sanne for informanten min (Fangen, 2020).

3.6.3 Overførbarhet/generalisering

Overførbarheten eller generaliseringen handler om tolkningene jeg har gjort i de observasjonene som er gjennomført kan overføres til andre, likende sammenhenger (Fangen, 2020). Det vil på mange måter være umulig å kunne gjenta den samme observasjonen og få den samme datainnsamlingen i overføringen av andre prosjekter som det jeg foretok meg.

Mens isteden kan observasjonene kan isteden være et supplement til teorien som jeg har baserer observasjonene på, som igjen kan bidra til å støtte oppunder temaet, og dermed generaliseres (Fangen, 2020). Dette vil være utgangspunktet for generaliseringen av dette prosjektet, hvor teorien jeg tar utgangspunkt i kan støtte opp observasjonene jeg foretok meg.

3.6.4 Feilkilder

I studien vil det være eventuelle feilkilder som kan være med på å påvirke resultatet man får. Observasjonene jeg gjennomførte kan føre til en form for feilkilde ettersom jeg prøvde størst mulig grad å være en del av barnegruppen. Det kunne påvirke resultatet med tanke på at barna så på meg som en voksen. Det å bruke god til på å integreres i barnegruppen var derfor avgjørende for å sikre feilkilder. Intervjuet var også en del av feilkildene som kunne oppstå. Det å bli intervjuet kunne være en stressende situasjon for både meg som forsker og informanten min. At jeg var tilstede på avdelingen i god tid før intervjuet kunne hjelpe på å fjerne feilkildene underveis. Jeg ble dermed ikke en totalfremmed som kunne virke dømmende, men en som informanten min hadde sett daglig over en lengre periode og hadde kjennskap til. I tillegg brukte jeg båndopptaker. Noe som gjør at vi kunne konsentrere oss om samtalen uten å måtte skrive ned svarene. Jeg viste teksten jeg hadde transkribert til informanten min. Dette er for å sikre at jeg ikke hadde gått glipp av noe viktig ble sagt eller at jeg hadde tolket noe feil.

4.0 Resultat av datainnsamlingen

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere resultatene jeg har gjennom datainnsamlingen.

4.1 Resultat av observasjonene

Jeg skal nå vise til to ulike observasjoner jeg har foretatt meg. Observasjonene baserer seg i all hovedsak om hvordan barn i større og mindre grad yter motstand i barnehagen. Jeg vil derfor nå vise hvordan motstand kommer til uttrykk, og deretter skal jeg prøve å forstå og drøfte det i lys av siviliseringsteori.

Som nevnt tidligere har jeg foretatt meg en deltakende observasjon. Likevel i den første observasjonen anser jeg meg selv som en flue på veggen, og kun observerer fra et utestående perspektiv.

4.1.1 Observasjon 1

Klokken er 08:45 en mandagsmorgen. Det er fremdeles en del barn som ikke er kommet i barnehagen, mens resten av dem som har kommet sitter og leker med det de ønsker. På denne tiden får barna lov å leke med det meste, der det er voksne til stede. Barnehagen har som rutine at når man kommer til barnehagen skal man inn å vaske hendene. Dette er for å forebygge eventuelle smitte. For å vaske hendene må man gå igjennom avdelingen for å komme til badet.

A (5 år) kommer i barnehagen rundt dette tidspunktet. Hun tar av seg skoene og jakken, og gir mammaen en klem før hun kommer inn på avdelingen. Ved et bord sitter det tre andre barn på hennes alder. De holder på å perle og bla i bøker. A (5 år) går direkte til bordet. Hun sier hei til de andre, og tar et perlebrett hun også. E (5 år) kommenterer raskt: «Hei! Du har jo ikke vasket hendene dine!». A (5 år) ser på E (5 år) før hun ser ned i bakken med et smil, og sniker seg forsiktig bort til badet for å vaske hendene.

På kjøkkenet holder de på å bake boller. Når A (5 år) kommer tilbake fra badet finner hun noen perler hun skal bruke til perlebrettet. I det øyeblikket kommer den voksne som har ansvar for bakingen og sier ifra at det er klart for dem til å bake på kjøkkenet. Hun ber barna gå og vaske hendene. A (5 år) sier «Jeg har vasket hendene». Den voksne kommenterer raskt «Du har vel tatt på noe etter det uansett?». A (5 år) kikker ned i bakken igjen, før hun rydder sammen og går på badet for å vaske hendene.

Denne situasjonen baserer seg på hvordan barna tilegner seg reglene som følger barnehagehverdagen, og hvordan man passer på andre følger disse reglene. I tillegg kan det

komme til uttrykk hvordan det oppleves når man ikke følger disse reglene. Vi ser et barn som ankommer barnehagen og glemmer å vaske hendene sine. Det tar ikke lang tid før de andre barna påpeker dette. Dette fører til at barnet går for å vaske hendene sine. Når hun kommer tilbake, finner hun frem det hun trenger til sin lek. Da hun har gjort dette, er det tid for en annen aktivitet styrt av de voksne. Den voksne ber barna vaske hendene sine før de kommer inn for å bake boller. Jenta som akkurat har vasket hendene sine sier at hun har vasket hendene. Hun får raskt påpekt at hun har tatt på noe annet, og ut ifra det den ansatte sier får hun barnet til å vaske hendene på nytt. Observasjonen viser at hun rydder det hun har holdt på med, kikker ned i bakken og vasker hendene på nytt.

Denne observasjonen valgte jeg å være på utsiden og ikke få samtale med barna om hvordan dem opplevde situasjonen. Dermed fikk jeg en litt annen datainnsamling her enn hvordan jeg ville fått hvis jeg hadde fått pratet med dem. Likevel vil denne situasjonen være relevant med tanke på problemstillingen.

Neste situasjon er preget mer av meg selv om en deltakende observatør, hvor jeg deltar aktivt i situasjonen som foregår. I forkant har avdelingen fått beskjed om at jeg ikke vil blande meg inn i situasjoner hvor barna gjør noe barnehagelæreren eller de ansatte mener de ikke skal.

4.1.2 Observasjon 2:

Klokken er 08:30, flere av de eldste barna sitter inne på et rom rundt et bord. Den ene gutten (A, 6 år) sitter og skriver og tegner på et ark. De andre barna sitter rundt han.

Jeg spør hun ene jenta (T, 5,8 år): kan du lese?

T (5,8 år): Nei er du gal! Sier hun mens hun fniser og ler

B (6 år): Jeg kan heller ikke det.

A (6 år): Jeg kan det, jeg bruker skoleboken til storesøster. Det er sånn jeg har lært det!

Jeg: Hva er det dere skriver her da?

A (6 år): Vi skriver ned de forsker prosjektene vi har lyst til å gjøre. S (barnehagelærer) sa vi kunne gjøre det hvis vi ville.

Jeg: Hva er det dere vil gjøre da?

T (5,8 år): Jeg har lyst til å teste mentos og cola. A (6år) har du skrevet det?

A (6 år): Nei ikke enda.

Jeg: Jeg ser det står skjelett på arket, hva er det?

A (6 år): Det er B (6 år) som vil at vi skal ha skjelett og ansiktsmaling, det tror jeg blir kult.

Jeg: Det er jo spennende!

A (6 år) kikker opp i luften og tenker en stund, mens de andre tuller og tøyser og babler om alt mulig annet.

A (6 år): Nå har jeg det!

Jeg: Å, hva vil du gjøre nå?

A (6 år): Du får vente til jeg har skrevet det ferdig.

I dette øyeblikket kommet S (barnehagelærer) inn, hun gir beskjed om at det straks er samling og at de kan starte og rydde. T (5,8 år) og B (6 år) løper ut av rommet.

A (6 år): Hei! Dere glemte å rydde!

A (6 år) fortsetter bare å tegne og skrive det han holder på med. Heller ikke han rydder eller gjør slik som han har fått beskjed om. Ute på avdelingen svirrer det rundt mange barn som noen rydder, noen løper og andre gjør seg klar for samling. A (6 år) er igjen på rommet alene uten noen andre barn, og bryr seg ikke om det som foregår utenfor rommet.

Jeg: Hvorfor vil du ikke rydde?

A (6 år): Jeg vil ikke ha samling.

Jeg: Hvorfor vil du ikke det?

A (6 år): Jeg synes det er så kjedelig, vi må bare sitte der og ikke gjøre noen ting. Jeg er uansett ikke ferdig med å skrive og tegne det jeg har lyst til at jeg skal gjøre etterpå. Klarer du å se hva det er nå?

Jeg: Jeg kan hvert fall se at du har tegnet en sky

A (6 år): Ja, jeg har lyst til å fyre opp noe på himmelen. Hvordan skriver jeg rakett?

I det jeg skulle til å stave ordet for han, kommer barnehagelæreren inn.

S (barnehagelærer): Har du ikke ryddet enda? Nå er vi jo klare for samling.

A (6 år): Nei, jeg skriver det jeg vil gjøre etterpå.

S (barnehagelærer): Ja, jeg skjønner, men nå er alle barna i samling så nå må du også komme. Dette kan vi gjøre etterpå.

A (6 år) fortsetter å tegne, uten å se opp på barnehagelæreren. Barnehagelæreren snur seg i et par sekunder og rydder på noe annet mens hun venter.

S (barnehagelærer): Kom igjen, nå må du komme. Nå venter de bare på deg!

A (6 år) legger fra seg blyanten oppi boksen og legger boksen på plass. Arket han har skrevet på bretter han sammen og legger i lomma, før han blir med barnehagelæreren inn i

samlingsstunden.

I denne situasjonen ser vi blant annet flere barn som sitter ved et bord. Disse barna fniser og ler, mens den ene gutten holder på å tegne og skrive på et ark. Det ene barnet får et spørsmål om hun kan lese, og ut ifra svaret hennes virket det helt usannsynlig at hun skulle klare det. Den andre jenta klarer heller ikke å lese og skrive, mens gutten som holder på å tegne og skrive påpeker at han kan det, og det har han lært fra storesøster sin skolebok. Barna får spørsmål om hva de holder på med, og de svarer at de holder på å skrive de forskningsaktivitetene de har lyst til å gjøre. De sier også at barnehagelæreren har sagt at dem får lov til å gjøre dette hvis dem ville. Da barna får spørsmål om hva de hadde lyst til, forklarer hun ene at hun ønsket å teste mentos og cola mens den andre ville teste ansiktsmaling og skjelett. Dette mente barna ble kult. Vi kan også se at gutten som skriver bruker tid på å tenke. Plutselig finner han ut av hva han vil gjøre. Gutten velger å være hemmelighetsfull ovenfor hva han ønsker å gjøre og vil ikke si det før han er ferdig med å skrive. Akkurat mens gutten holder på med dette, kommer barnehagelæreren inn og ber dem om å rydde. Jentene løper ut av rommet uten å rydde, og gutten påpeker at de glemte det. Likevel ser vi at gutten velger å ikke rydde selv, men heller fortsette å holde på med det han gjør. Da jeg spurte gutten hvorfor han ikke ville rydde, forklarte han at han syntes det var kjedelig. Han forklarte videre at han bare måtte sitte stille og ikke gjøre noen ting, og han var uansett ikke ferdig med det han holdt på med. Han lurte på om jeg klarte å se hva han hadde tegnet, og det var ut ifra det jeg kunne tolke en sky. Gutten forklarte videre at han ønsket å fyre opp noe i himmelen, og han lurte på om jeg kunne hjelpe han å stave ordet «rakett». Vi kan se at akkurat i det vi skulle gjøre dette, ankommer barnehagelæreren igjen rommet. Barnehagelæreren påpeker at barnet ikke har ryddet enda, og at det nå er klart for en ny aktivitet. Barnet legger ved at han ikke er ferdig med det han holder på med. Ut ifra observasjonen kan vi se at barnehagelæreren anerkjenner følelsene hans og sier at hun forstår dette, men at det han holder på med nå kan gjøres etterpå, og at nå må han komme ettersom alle andre er klare for samling. Barnet fortsetter å ignorere det barnehagelæreren sier, som kan tolkes som en form for motstand. Barnehagelæreren snudde seg etter et par sekunder, og ber barnet komme for de venter bare på han. Her var det ingen rom for diskusjon. Vi kan se at barnet innretter seg etter hvert det han får beskjed om, og han rydder opp det han holder på med og blir med inn i samlingsstunden.

I denne situasjonen får jeg et innblikk i hvorfor barnet ikke ønsker å delta i den voksenstyrte aktiviteten, samtidig som det kommer frem at barnet likevel må innrette seg det som skal skje. Dette vil jeg komme mer tilbake til i neste kapittel. Nå vil jeg presentere resultatet jeg fikk av intervjuet.

4.2 Resultat av intervjuet

Når det gjelder presentasjon av intervjuet, vil jeg presentere en del spørsmål og deretter hva informanten uttalte seg om i forhold til disse spørsmålene. Jeg har utarbeidet tre temaer ut ifra det informanten kom med. Dette er de temaene jeg anser som relevante og spennende å drøfte opp mot siviliseringsteori. Temaene jeg skal presentere er som følger:

- Konflikter i hverdagssituasjoner
- Motstand som et problem
- Forskjellige føringer for barnehagelæreren

4.2.1 Konflikter i hverdagssituasjoner

Jeg ville først få en forståelse av hvordan informanten opplever barnehagehverdagen. Med dette forklarer hun:

«Den er fin og travel og det er mye som skal skje, men jeg føler jo at vi prøver å gjøre den ganske fleksibel for å gjøre en best mulig for alle. Altså nå tenker jeg jo aller mest på kanskje dagsrytmen vår at det er ikke så viktig når man for eksempel spiser hvis man har det gøy i en lek. Men ellers er det liksom mye man skal, og man bruker jo mye tid på hver enkelt ting når man er så mange barn og sånt.»

Innenfor denne barnehagehverdagen som informanten opplever som travel, ble det interessant å finne ut hva hun mener med hva de «skal» løpet av en dag. Informanten forklarer at de blant annet har krav fra foreldrene som mener at barna skal være ute hver dag. Hun poengterer med at det er viktig for barna, og at det ikke bare er for foreldrenes skyld at dem går ut, men at det likevel er et krav og viktig for foreldrene. I tillegg legger informanten ved at det skal avvikles pauser, forskjellige vakter og eventuelle møter som også skal gjennomføres løpet av en dag. Det er også aktiviteter og opplegg som er planlagt av de voksne som barna skal igjennom. Måltider, av- og påkledning, toalettbesøk og lek er også noe informanten min kom opp med.

«Jeg synes jo også at vi bare så mange roller vi skal fylle inn løpet av en dag, vi skal jo være omsorgspersoner, lekekamerater, psykologer, leger, kokker, husmødre, alt på en gang som

også tar veldig mye tid og også når det er så mange barn som skal bli møtt i hverdagen sin også. Men jeg er jo liksom godt fornøyd med vår hverdag siden jeg trives jo veldig godt med den, men ja vi har jo gjerne en dagsrytme vi også følger da.»

På bakgrunn av at informanten opplever barnehagehverdagen er fin, men travel og innebærer mange oppgaver og roller som skal fylles, oppstår det også konflikter i hverdagen.

Informanten svarer at de konfliktene hun opplever aller mest er de konfliktene hvor et barn ikke vil på do, rydde eller bli med ut. Dette anser informanten også som en del av «må» oppgavene løpet av en dag, som barna bare må innrette seg skal skje. Informanten påpeker i tillegg at hun prøver å vise at hun forstår barna.

«Det er jo ofte da vi liksom må sjefe veldig over barna, selv om jeg prøver jo å vise at jeg forstår at ikke de har lyst å ut eller å tisse, for er jo ikke alltid man vil det, så føler det er bra at jeg viser at vi hvert fall forstår dem, men det betyr jo ikke at ikke vi skal gjøre det likevel liksom»

Informanten mener at når barna ikke vil noe, er det ikke nødvendigvis en konflikt. Likevel legger hun ved at hun opplever det som konflikter når dem ikke gjør som dem får beskjed om. Med dette spør jeg om hun opplever alle situasjoner som en konflikt:

«Åh ja, noen ganger når jeg er sliten så har jeg kanskje bare bestemt meg på forhånd at sånn er det, og da har det jo kanskje blitt en konflikt uten at jeg liksom har tenkt noe mer over det. Jeg har tatt meg selv i å tenke av og til at hvorfor gjorde jeg dette, men så står jeg liksom bare i det også på en måte. Men inni mellom tenker jeg bare over situasjonene som jeg kanskje har tatt en avgjørelse, at hvorfor kunne ikke barna bare fått lov til det der da for eksempel. Det er kanskje at noen ganger så går barnas meninger litt under teppe i den stressende hverdagen som gjør at man kanskje ikke får håndtert det sånn som man vil da.»

Med dette svaret vil jeg nå gå videre til neste tema: motstand som problem.

4.2.2 Motstand som et problem

Når det gjelder motstand som begrep definerer informanten det som når noen gjør et oppgjør med det som skal skje eller blir sagt. Når det gjelder motstand i hverdagen nevner informanten:

«Av og til syns jeg jo liksom det er kjempeirriterende når barna gjør motstand for det passer jo liksom ikke med det vi skal. Og det er hvert fall irriterende inni mellom når samme barnet gjør motstand for absolutt alt»

Likevel poengterer informanten med at hun ikke ønsker at barna skal bli nikkedukker i samfunnet heller, og legger ved:

«Jeg følte til og med at når vi snakket om det nå at jeg kunne minne om sånn diktatur egentlig. Litt hvordan vi forteller hva barna skal gjøre veldig ofte og når de gjør motstand så blir det jo nesten en form for straff for dem da, det likte jeg ikke å tenke på. [...] jeg vet jo at motstand er bra, men det går jo absolutt i glemmeboka veldig ofte. Det er jo fordi man har tusen ting å gjøre hele tiden og man har så mange barn å forholde seg til. Det er jo mye lettere med de barna som bare kler på seg når de skal ut også er det greit, istedenfor at de hele tiden skal tulle eller ikke gidde å kle på seg, det tar jo energi fra oss også. Og ut må vi jo.»

Det å være uenig er noe informanten forklarer at barna har rett til å være. Hun mener med dette at hun er ikke enig i alt som skal foregå selv, og mener at barn har den samme retten til dette.

«Da synes jeg liksom det er bra at barna kan yte litt motstand i det de kanskje ikke er så enige i. Men jeg tenker jo liksom at selv om barna er uenige så er det jo ikke alltid de kan få viljen sin likevel, så føler at her er det en hårfin balansegang.»

Det at det kan oppstå konflikter selv om informanten mener det ikke nødvendigvis hadde trent det, er også noe hun forklarer.

Noen ganger kan barn ha andre tanker om hva som skal foregå. Informanten utdyper hvordan barn som yter motstand kan oppleves:

«Ja jeg vil jo av og til si at et barn kan oppleves som et problem når det skjer gjentatte ganger hele tida. Det er jo litt tungvint når barna liksom ikke hører på beskjedene, og da blir det ofte til at vi voksne må bytte litt på hvem som er med det barnet for eksempel for at ikke det skal irritere oss så mye.»

Videre vil jeg nå vise til det siste gjengående temaet jeg vil trekke frem: Indre konflikter

4.2.3 Forskjellige føringer for barnehagelæreren

Informanten definerer begrepet demokrati som at alle har en rett til å bli hørt og være med på å bestemme. Hun forklarer måten dem arbeider med demokrati på:

«Jeg føler kanskje at vi jobber litt mer systematisk med det at vi plutselig får et «raid» hvor nå tenker vi mye på demokrati og barna kan være med å bestemme hvor vi skal på tur og sånne ting da.»

Informanten trekker linjer mellom motstand, demokrati og medvirkning, og legger ved:

«Jeg sier jo at alle barn har rett til å bli sett og hørt, så da må jeg jo kanskje tenke at når et barn gjør motstand så er det demokrati faktisk. Og liksom medvirkning, ja det er jo demokrati det også. Jeg tenker jo ofte på medvirkning og kanskje litt hva det egentlig er, for det er jo ganske vanskelig føler jeg å få til. At alle barn skal medvirke i barnehagen liksom. Men det er jo en form for demokrati når de liksom får medvirke til sin egen hverdag de også.»

Selv om barna skal ha anledning til å medvirke i sin hverdag, påpeker informanten at det oppstår situasjoner som ikke blir håndtert slik som hun ønsker. Hun forklarer:

«Nei, altså noen dager er man sliten eller har ett tett program som gjør at man liksom ikke får håndtert situasjonene slik man har tenkt da. Samtidig har man jo gjerne foreldre som mener en ting og «staten», kommunen, osv., som mener noe, som ofte går på bekostning av barna for det er ikke alltid hva som er best for dem. Jeg syns jo det er mange faktorer som spiller inn for en avgjørelse, selv om man noen ganger kan glemme hvem vi er i barnehagen for.»

Videre nevner hun:

«Jeg har jo alltid en tanke om å gjøre det best mulig for barna, og det er jo ikke nødvendigvis sånn at barna alltid har rett på en måte og at vi alltid skal følge dem. Men jeg syns jo liksom det er viktig at vi viser barna at de får lov til å kjenne på de følelsene de har. Jeg tror også jeg vil bli flinkere til bare det å kanskje av og til legge litt av våre «må plikter» til siden for å faktisk gi barna mulighet til å medvirke og holde på med sine interesser da. Jeg tror jo at kanskje hvis de opplever at jeg viser respekt for deres interesser og tanker, at de kan utvikle en form for respekt for meg eller oss voksne også da, som ikke bare er en type for makt, at vi bestemmer over dem og de bare må høre på oss hele tida liksom. Det er jo kanskje det jeg opplever som viktig i de situasjonene, at vi på en måte viser barna at vi er likeverdige mennesker da eller noe.»

Ved bruk av disse temaene, vil jeg nå gå videre til neste kapittel hvor jeg vil se nærmere på barns motstand i lys av siviliseringsteorien jeg har tatt utgangspunkt i.

5.0 Drøfting

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere empirien jeg har fått og drøfte den i lys av teori jeg tidligere har presentert. Drøftingen vil basere seg på temaer basert på barns motstand som jeg har fått frem av intervjuet og observasjonene jeg har gjort, og dermed drøfte opp mot siviliseringsteori. Ut ifra den tematiske analysen har jeg valgt å dette observasjonene og intervjuet inn i tre ulike kategorier. Disse kategoriene er:

- Konflikter i hverdagssituasjoner
- Motstand som et problem
- Forskjellige føringer for barnehagelæreren

5.1 Konflikter i hverdagssituasjoner

I en hektisk barnehagehverdag oppstår ulike konflikter. Både observasjonene mine og intervjuet kommer det fram at mange konflikter mellom barn og voksne oppstår når voksne vil ha barn til å gjøre noe de har bestemt. Temaet i denne oppgaven baserer seg på barns motstand i barnehageinstitusjonene. Dette kan jeg drøfte i lys av siviliseringsteori. Jeg vil i dette avsnittet vise hvordan observasjonene og intervjuet får frem ulike konflikter og barns motstand i hverdagssituasjonene.

5.1.1 Hektisk hverdag byr på konflikter

Innenfor en dag i barnehageinstitusjonene oppleves det ifølge informanten som hektisk og travel. Det er mye som skal gjøres, og det går mye tid. Dette forklarer informanten er på bakgrunn av at det er blant annet er mange barn. Det stilles ulike krav til hvordan dagene skal gjennomføres, noe jeg skal komme tilbake til senere i dette kapitlet. Ut ifra disse perspektivene informantene trekker frem er det mange barn og aktiviteter løpet av en dag. Observasjonene viser også til at det er en hektisk hverdag. Begge observasjonene viser til voksne som forteller barna hva de skal gjøre. I disse situasjonene kan det også forekomme konflikter på bakgrunn av at barn yter motstand. For å se nærmere på hva begrepet motstand er, definerer Øksnes (2017) motstand som at man hindrer, motverger eller hemmer en form som kommer fra en annen makt. Motstanden som barn kommer med, legger Øksnes (2017) vekt på blant annet er når barn ikke gjør som de får beskjed om eller gjør noe annet. Dette kan vi se igjen i det intervjuet bringer frem angående når et barn ikke vil på do, rydde eller bli med ut. Ifølge informanten blir disse aktivitetene beregnet som «må-oppgaver» løpet av en dag og barna må innrette seg disse. Hun opplever i slike situasjoner at hun ofte må sjefe over

barna. Dette ser vi igjen i det Øksnes (2017) forklarer om barns motstand. Hun mener at barn gjør motstand som en form for forstyrrelse av makten som er til stede i barnehagen.

Motstanden kan også handle om frigjøring og følelsen av frihet. I tillegg kan også denne motstanden som vi spesielt ser i observasjon to, være en måte å kontrollere hverdagen sin på (Øksnes, 2017). Informanten forklarer at barn gjør motstand mot slike situasjoner, noe vi får bekreftet gjennom observasjonene. Dette er ifølge Øksnes & Samuelsson (2017) en del av barn sin kultur, og motstanden barna yter er ofte relatert til de voksnes krav og forventninger.

5.1.2 Forståelse av motstanden

Selv om barna yter motstand, vil ikke dette si at dem slipper unna de kravene som er stilt. Dette kommer også frem gjennom intervjuet og observasjonene. Informanten sier at hun ønsker å vise barna at hun forstår deres følelser angående motstanden dem gjør, men det betyr ikke at de bestandig kan få viljen sin. Det samme ser vi i situasjonen med barnet som ikke ønsker å delta i samlingsstunden. Han yter motstand, men må likevel delta. Disse situasjonene retter seg mot det Øksnes & Samuelsson (2017) mener om at barn på den ene siden ønsker å leve opp til de forventningene som er forventet av dem, og på den andre siden utfordrer de forventningene og kravene som stilles. Barna gjør dette på bakgrunn av at kontroll over egne liv skaper en form for trivsel for seg selv (Øksnes & Samuelsson, 2017).

5.1.3 Krav til hvert enkelt individ

Empirien viser at barnehagelærere ofte kan ha bestemt seg på forhånd hva som skal foregå, og at det ikke er rom for forandring. Jeg viser i analysekapittelet at informanten forklarer at situasjoner som i utgangspunktet ikke var en konflikt, har utviklet seg til å bli det. Det kommer frem at informanten opplever hverdagen som stressende, som gjør at situasjoner ikke blir håndtert slik som hun ønsker. Dette legger hun frem ved at barns meninger ofte kan bli satt litt til side. Det som foregår i observasjonene, er også noe vi kan trekkes inn her. Vi kan se at barnets meninger rettet mot å gjøre noe annet, blir satt til side for hva barnehagelæreren ber barnet om å gjøre. Ser vi dette i lys av siviliseringsteorien, stilles det på mange måter større krav til hvert enkelt individ i den sosiale omgangen. Det stilles krav til hvordan man skal opptre og man skal leve opp andres forventninger. Man kan derfor konkludere med at siviliseringsprosessen fremprovoserer en ønsket atferd og følelser hos mennesker, og at det er på vei i en bestemt retning (Elias, 1939). Slik som observasjonen og intervjuet viser til, må barna innrette seg det fellesskapet barnet er en del av, og dermed kan det tolkes slik som

informanten kommer med, at barns meninger går litt under teppe.

5.1.4 Selvstendige individer

Samtidig som barna må tilpasse seg det som skal foregå i fellesskapet, ønsker man også at barna skal bli selvstendig individer som stå imot autoritet. Dette legger informanten vekt på. Det at barna ikke skal opptre som nikkedukker i samfunnet vårt slik som det kommer frem i intervjuet, gjør at informanten ønsker at barna skal yte motstand. Et viktig poeng Dolk (2013) kommer med her baserer seg blant annet på at barn som yter motstand, nødvendigvis ikke betyr at barna får bestemme til enhver tid. Dette kommer også frem i empirien. Barnehagelæreren prøver å gi barnet en anerkjennelse på situasjonen som dem er i. Informanten legger vekt på at barna ikke alltid kan få viljen sin, samtidig som observasjonene bekrefter dette. Det vesentlige i slike situasjoner er at barns motstand likevel kan bli sett og hørt i former av demokratisk vurdering (Dolk, 2013).

5.1.5 Barnehagens organisering og rutiner

Det kommer tydelig frem i analysekapittelet at informanten opplever hverdagen som hektisk og travel. Analysekapittelet har vist at barnehager har dagsrytme de må følge, i tillegg til at det oppleves som at dem har mange roller de må fylle i løpet av en dag. Dette tar ifølge informanten mye tid samtidig som det er mange barn som skal møtes i hverdagen. Innenfor denne dagsrytmen innebærer det aktiviteter, opplegg, pauser, forskjellige vakter, måltider, av- og påkledning, toalettbesøk og lek som også fyller denne hverdagen til barn og voksne i institusjonene. Trekker vi frem observasjon to, ser vi blant annet at barnehagen utøver også samlingsstund som en del av dagaktivitetene. Dagsrytmen kan tolkes som at hverdagen baserer seg på et mønster som barna må følge. Til tross for at det er en form for mønster, oppleves det også som at barna yter motstand mot dette. Det ser vi blant annet i observasjon to. Dette kan trekkes inn i det Nilsen (2000) skriver angående hvordan motstanden barna utøver mot de voksne overskriver også de institusjonelle rammene som finnes i barnehagen. Ut ifra observasjonen, ser man at barnet er nødt til å delta i samlingsstunden ettersom alle barna skal delta. Barnet er i tillegg pålagt å gjennomføre ryddingen før han kan delta i samlingsstunden sammen med de andre. Man kan på mange måter trekke linjer mellom denne situasjonen og det informanten tidligere har presentert. Det er opplegg som skal gjennomføres, situasjoner hvor barna ikke gjør slik de får beskjed om og situasjoner som i utgangspunktet ikke var en konflikt ble det på grunn av barnet atferd. Et annet vesentlig

poeng her er også hvordan barnet etter hvert tilpasser seg det som skal foregå. Den siviliserende prosessen er blant annet avhengig av at samfunnets medlemmer kan tilpasse atferden ut ifra det som forventes av dem (Elias, 1939). I denne situasjonen var det forventet av barnet deltok i samlingsstunden. Atferden individene har skal også være preget av sterk selvkontroll. Med dette menes at det i minst mulig grad skal være aggresjon eller annen atferd som kan oppleves som støtende for dem andre. Dette er en prosess som skjer over tid, hvor atferden ikke umiddelbart endres, men tilpasses ved hjelp av menneskelige relasjoner og veletablerte mønstre (Gilliam & Gulløv, 2012). Gutten i observasjonen som er foretatt, vil etter hvert delta i samlingsstunden etter han har ryddet. Han utfører ikke noen form for aggresjon ovenfor situasjonen som skal skje. Han innretter seg gradvis det som skal foregå, slik som den siviliserende prosessen baserer seg på.

5.1.6 Rutiner som sivilisering

Observasjonen en belyser blant annet at barnehagen har som rutine å vaske hendene i det de ankommer barnehagen. Det kan tolkes som at det blir en del av det mønsteret barna må tilegne seg. Dette kan vi trekke inn i hvordan siviliserings prosessen utvikler seg. Denne prosessen utvikles over tid blant individene og skjer i sosial omgang. Dette innebærer at individene skal utvikle seg en atferd som står i til de forventningene som stilles til dem, og hvis man ikke klarer dette står man i fare for å havne på utsiden av fellesskapet (Gilliam & Gulløv, 2012). Dette ser vi i observasjonen der et barn som glemmer å vaske hendene det i det hun ankommer barnehagen. Det tar ikke lang tid før dette blir påpekt av de andre barna. Barnet som glemmer dette, ser ned i bakken med et smil og deretter går inn og vasker hendene. Ut ifra denne observasjonen ser man blant annet hvordan mønsteret barna skal tilpasse seg har utviklet seg og truffet samfunnets medlemmer. Barna er klar over hva slags forventninger dem har til de andre medlemmene av samfunnet, og vi kan se at barna tilegner seg den atferden som er ønskelig.

5.1.7 Følelser knyttet til sivilisering

Den siviliserende prosessen baserer seg i større grad på å utvikle gitte følelser hos individene for å få dem til å tilpasse seg de sosiale reglene. Følelsen av skam er en stor del av prosessen, hvor følelsen av hvordan andre ser på deg og din atferd står sterkt (Gilliam & Gulløv, 2012). Dette kan trekkes inn i observasjon en. Barnet som glemte å vaske hendene, kikker ned i bakken med et smil og deretter går inn og vasker hendene. Jeg tolker barnets kroppsspråk som et uttrykk for skam eller flauhet, og det er tydelig at det å tilpasse seg reglene anses som en viktig del av å være i samfunnet. Slik Gilliam & Gulløv (2012) presenterer, vil

siviliseringsprosessen basere seg på at man innretter seg det sosiale ved å se sammenhengen mellom samfunnets normer og verdier. Dette utspiller seg deretter i menneskers handlinger og trekker linjer mellom det psykiske og sosiale hos mennesker. Dette gjør at det foregår forandringer i personlighetsstrukturer hos hvert enkelt menneske. Ser man dette i lys av empirien, vil man være avhengig av at barna forandrer disse personlighetsstrukturene til det som måtte passe inn i de sosiale omgangsformene som er i barnehagen. Ut ifra observasjonen ser vi hvordan barnet konfronterer den ansatte, før hun blir bedt om å vaske hendene. Etter kommentar fra den voksne, vasker hun hendene igjen. Her spiller det sosiale samt det psykiske på lag, slik som siviliseringsteorien påpeker (Gilliam & Gulløv, 2012). Gjennom disse følelsene barnet har i situasjonen, kan det ifølge siviliseringsprosessen komme til uttrykk at barnet viser at hun er troverdig og tilregnelig person (Gilliam & Gulløv, 2012).

5.2 Motstand som et problem?

Det kan virke som at det er lite rom for motstand i institusjonene, og at motstanden kan bli sett på som irriterende. I dette avsnittet vil jeg drøfte hvordan informantene opplever motstand i barnehagehverdagen. Det at et barn gjør motstand kommer frem i empirien at kan oppleves som ganske irriterende i enkelte tilfeller. Jeg har tidligere vist til at hverdagen oppleves som hektisk, og informantene forklarer at når barn gjør motstand er det ikke alltid det passer med hva de skal gjøre. Dette ser vi også i observasjonen hvor barnet ikke ønsker å delta i samlingsstunden avdelingen skal ha. Observasjonen bekrefter det informantene poengterer med at motstanden ikke passer inn i hverdagen, og kan dermed tolkes som er det er lite rom for motstand. Dette kan vi se igjen i det Nordin-Hultmann (2004, i Øksnes & Samuelsson, 2017) forklarer ved at mange ansatte opplever det som krevende å få alle barna med seg, og spesielt når enkelte barn protesterte og gjorde motstand. I observasjonen to venter alle barna kun på et barn som har en annen tanke om hva han skal gjøre. Barnehagelæreren bruker tid på å få han med inn sammen med de andre. Dette barnet innrettet seg det han skulle etter hvert, men likevel hørte alle de andre barna på beskjeder utenom han. Det kommer i tillegg frem i empirien at barn kan oppleves som et problem når dem yter motstand. Det legges særlig vekt på barn som yter motstand ofte. Det at det er tungvint når barna ikke hører på beskjeder er noe informantene kommer frem med. Nordin-Hultmann (2004, i Øksnes & Samuelsson, 2017) påpeker noe lignende som informantene ved at hun opplevde at de voksne så på motstand som et problem som lå hos barnet. Videre trekker hun inn at institusjonene kan ha lagt grunnlaget for mange av motstandshandlingene som oppstod i barnehagekonteksten. Disse grunnlagene ble likevel oversett i stor grad. Denne forståelsen kan vi legge ved hvordan informantene

forklarer hverdagen i barnehagen på, og hvordan hun konkluderer med at konflikter ikke blir løst slik hun ønsket grunnet den hektiske hverdagen. Det kan tolkes som at hverdagen i barnehagene gjør at situasjoner barna yter motstand, ikke blir håndtert slik som tenkt og dermed kan oppleves som et problem. Retter vi blikket mot siviliseringsprosessen, vil det være mulig å trekke inn det Gilliam & Gulløv (2012) mener med sivilisering som et paradoks. Selv om siviliseringsprosessen handler i større grad om å tilpasse seg den forventende atferden som kreves av samfunnet, vil det på mange måter være mulig å ikke tilpasse deg denne. Enkelte tilfeller vil man distansere seg utenom det siviliserte, og dermed ha en motvirkende effekt. Den siviliserende prosessen kan da fremprovosere og markere denne uønskede atferden, og dermed kan man bli sett ned på (Gilliam & Gulløv, 2012). Ut fra observasjon nummer to yter barnet en form for motstand ved at han velger å fortsette aktiviteten istedenfor å høre på barnehagelæreren. De andre barna har hørt på beskjeden og er klare for samlingsstund, men dette barnet velger å avvike fra dette. Med tanke på siviliseringsteorien, trekker barnet frem en uønsket atferd og ikke passer inn i de forventende rammene. Likevel klarer barnet å tilpasse seg, og utøver dermed den ønskede atferden ovenfor barnehagelæreren. Monopolisering bidrar til å danne de individene som dem ønsker. De ønsker å forme dem slik de vil (Elias, 1939). Det at barnet klarer å tilpasse seg, kan ses i det Elias (1999) beskriver om at kroppen blir tamt i det samfunnet barnet opptrer i.

5.2 Uenig og ulydig

Det kommer frem i analysekapittelet at det legges vekt på at barn har rett til å være uenig og at det er bra at barna gjør motstand i det de er uenige i. Dette baserer seg på ifølge Seland (2017) at man har forskjellig mening om noe, men følger det opp med en diskusjon, dialog eller forhandling som gjør at man blir enige eller får en felles forståelse om det man er uenige om. Ut ifra observasjonene ser vi barn som er uenige i det som skal foregå, men likevel på til rette seg det som skal foregå. I disse observasjonene kan det tolkes som at det er lite rom for diskusjon. Til tross for at barnehagelæreren prøver å vise anerkjennelse, må likevel bare innrette seg det som skal skje. Dialogen og forhandlingen for å få en felles forståelse kan tolkes som den forsvinner. I tillegg kommer det frem i empirien at barnehagelærere opplever det mye lettere med barn som hører på beskjeder, blant annet som å kle på seg selv uten å tulle. Det at barna hører på beskjeder kan man trekke inn i det Seland (2017) skriver om lydighet. Barn som oppleves som lydige innretter seg til autoriteten, motarbeider eller prøver ikke å hindre det som skal foregå. Det kan på mange måter føles lettere å være lærer når barn er lydige, og det er på bakgrunn av at det er lettere å være lærer, lettere å lære og det blir sett

på som positivt for barnet selv (Seland, 2017). Dette blir da sett på som en ønsket atferd av barnehagelæreren. Dette er også det vesentlige i siviliseringsprosessen. Menneskene i samfunnet er avhengig av hverandre, og forutsigbarheten står sentralt (Gilliam & Gulløv, 2012). Dette innebærer at for å kunne leve sammen i dette fellesskapet må man opptre slik det forventes, beherske selvkontrollen sin og tilpasse seg de normene og reglene som gjelder (Gilliam & Gulløv, 2012).

5.3 Forskjellige føringer for barnehagelæreren

Demokrati og medvirkning kan være resultat av barns motstand, og hva man legger i begrepet motstand kan bidra til å legge grunnlaget for hvordan barna kan være med å forme og medvirke i sin hverdag. I dette avsnittet vil jeg se nærmere på de ulike føringene barnehagelærerne har i møte i hverdagen sin, og hvordan dette koples opp mot barns motstand.

Medvirkning og demokrati

Ifølge Rammeplanen (2017) er det pålagt at barn skal få ha en stemme og medvirke i hverdagen sin. Det kommer frem i intervjuet at informanten forklarer at alle barn skal medvirke i barnehagen. Det å medvirke i sin hverdag er noe som ifølge Rammeplanen (2006) handler om å aktivt kunne bidra, planlegge og vurdere dagen i barnehagen tilpasset sin alder. Dette ser vi også i første del av observasjon to, hvor barna får finne ut hva slags aktiviteter dem ønsker å gjøre knyttet til forskningsaktiviteter. Vi kan også se i empirien at informanten mener demokrati handler om at alle har rett til å bli hørt og være med på å bestemme..

Informanten trekker også linjer mellom motstand og demokrati. Hun påpeker at barn som yter motstand, kan bli sett på som demokrati og også medvirkning. Det å tolke motstanden som demokrati og medvirkning, trekkes inn i det Dolk (2017) mener om motstand som reell medvirkning. Det å se motstand som medvirkning kan betegnes som at barna får en opplevelse av å være en del av et fellesskap samtidig som de får en opplevelse av at deres stemmer blir hørt og får bli med å påvirke i den grad det lar seg gjøre. Trekker vi inn perspektiver fra observasjon nummer to når barnet ikke ønsker å delta i en samlingsstund ser vi barnet som yter motstand. I denne situasjonen trekkes tidlig siviliserings i institusjonene inn. Barnet må forholde seg både barnehagelæreren og de andre barna, og egne interesser og perspektiver må tilpasses (Gulløv, 2012). Målet for siviliseringen er at barna skal lære seg å kunne vurdere enhver situasjon ut ifra de sosiale normene de har tilegnet seg (Gulløv, 2012). Dette anses å være en viktig del av hverdagen i barnehagen. Det kan tolkes som at barnehagelæreren har en forventning til barnet i observasjonen om at han skal kunne tilpasse

seg, og at dette forventes av han. Det er også vesentlig innenfor siviliseringsteorien slik vi ser i empirien, at barn ikke kan opptre slik om dem vil til enhver til (Gulløv, 2012).

5.3.1 Ikke alltid rett å følge barna

Det kom frem i empirien at barnehagelærere ikke kan tillate barna å få viljen sin hver gang dem yter motstand. Dette understreker også Dolk (2013) og Pettersvold (2017), og forklarer at det er vesentlig at barna klarer å tilpasse seg se ulike kravene og forventningene som stilles av dem, samtidig som dem yter motstand på en fredelig måte. Med tanke på siviliseringsteorien baserer dette seg på at barna skal lære seg å yte motstand uten å ty til vold (Gulløv, 2012). Til tross for at empirien viser at barnehagelæreren er opptatt av at demokrati og medvirkning skal være til stede i barnehagen, påpeker Dolk (2013) at medvirkning og demokrati ikke handler om å gi barn det de vil hele tiden. Medvirkning skal skje tilpasset deres alder (Kunnskapsdepartementet, 2006). Det som kommer frem gjennom intervjuet og observasjonene, kan man også trekke videre inn i siviliseringsteorien. Det å beherske selvkontrollen sin er en viktig del av siviliseringen (Gilliam & Gulløv, 2012). Informanten ønsker å gjøre det beste for barna, men hun påpeker at det vil ikke si at barna har rett og at hun alltid må følge dem. Det pedagogiske arbeidet skal basere seg på å hjelpe barna å bli siviliserte, handler det også om å dyrke barnets dannelse av seg selv (Gulløv, 2012).

5.3.2 Andre instansen som påvirker barnehagelærerne

Det ikke kun de ansatte i barnehagen som legger føringer for hvordan dagene skal se ut i henhold til barna. Informanten påpeker at foreldrene har mye de skulle ha sagt, og blant annet at barna skal ut løpet av dagen er noe de vektlegger i stor grad. Samtidig legger også staten og kommunen føringer for hva som skal prege barnehageinstitusjonene. Dette mener informanten kan gå på bekostning av barna ettersom det oppleves ikke alltid som det beste for barna. Mange faktorer spiller inn for en avgjørelse, men likevel poengterer informanten at man ofte kan glemme hvem man er i barnehagen for. Ser vi dette i lys av siviliseringsprosessen, trekker Gilliam & Gulløv (2012) frem at staten og samfunnet har intensjoner for hvordan dem ønsker at deres nye borgere skal utspringe seg til å bli. For at samfunnet skal fungere så må ordenforståelsen som staten håndhever, respekteres av menneskene. Det kan dermed tolkes ut fra det informanten kommer med at barnehagelærere er nødt til å forholde seg til det staten kommer med. Informanten påpeker at hun av og til ønsker legge vekk «må-plikter» for å la barna medvirke. Dette er på bakgrunn av at disse pliktene ikke det nødvendigvis er det beste for barna. Her kan man også trekke inn det Hennem & Østrem (2016) skriver om barnehagelæreren som profesjonsutøver. Som profesjonsutøver skal barnehagelæreren skape

en forbindelse mellom teorien og praksisen som både er god og reflektert, samtidig som den er konstruktiv. I forbindelse med siviliseringsteorien baserer dette seg på at institusjonene er opptatt av barns utvikling, samtidig som de skal hjelpe barna og tilpasse seg samfunnet og de andre menneskene som er en del av den (Gilliam & Gulløv, 2012).

5.4 Rutiner for å opptre sammen

Alt i alt er det ifølge Gilliam & Gulløv (2012) institusjonene som utarbeider rutiner for å få barna til å opptre sammen og fungere sammen med andre. Disse rutinene utarbeides også i en form av hva man kan forvente av barn i de forskjellige alderne. Det kan derfor tolkes ut ifra observasjon og intervjuet at de ansatte har forventninger til barna i institusjonene, som da igjen forventes av barna svarer til disse forventningene.

6.0 Konklusjon

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere hva jeg har gjort, hvordan og hva jeg fant ut, og vise dette opp mot relevant teori som støtter opp funnene. Til slutt vil jeg vise til hva det kan bety for barnehagepedagogisk praksis. Oppgaven har i hovedsak dreiet seg om barns motstand i lys av siviliseringsteori. Jeg har tatt utgangspunkt i denne problemstillingen:

På hvilken måte ser man sivilisering i dagens barnehageinstitusjoner, og hvordan påvirker dette barns muligheter for å yte motstand?

Jeg vil nå starte med å presentere hva jeg har gjort.

6.1 Utgangspunktet for konklusjonen

I begynnelsen av oppgaven har jeg presentert tidligere forskning, bakgrunn for forskningen og forskningsprosessen. Bakgrunnen for forskningen baserer seg på hvordan barnehagen har utviklet seg gjennom årene, noe jeg anser som relevant med tanke på siviliseringsprosessen. Den tidligere forskningen viser til hvordan barns motstand i barnehagene har blitt forsket på tidligere, og hva de har funnet ut gjennom sin forskning. Her har jeg vist til både Øksnes & Samuelsson (2017), Dolk (2013, 2017) og Nordin-Hultmann (2005). Jeg har også vist til forskningsprosessen jeg har foretatt meg. Her har jeg lagt frem problemstillingen som oppgaven har tatt utgangspunkt i, samtidig som jeg har lagt ved noen forskningsspørsmål som hjalp meg med å komme frem til en konklusjon av problemstillingen. I tillegg har jeg lagt frem et teoretisk kapittel, hvor jeg har vist til den teoretiske bakgrunnen for oppgaven.

Jeg har foretatt meg en kvalitativ studie, hvor jeg har brukt observasjon og intervju som forskningsmetoder. Jeg har brukt to ulike metoder for å innhente mest mulig data. Jeg valgte å gjennomføre observasjon av barn for å få frem deres perspektiver og synspunkter på motstand. Jeg valgte å gjennomføre et intervju med barnehagelæreren på avdelingen ettersom jeg ønsket deres tanker rundt motstand i barnehagen. Jeg var til stede i barnehagen i en uke hvor jeg gjorde meg godt kjent med barna og avdelingen, og deretter var jeg to dager ekstra hvor jeg foretok meg observasjoner. Det var også i dette tidsrommet jeg gjennomførte intervjuet.

Med utgangspunkt i dette datamaterialet har jeg vist til et analyse- og resultatskapittel. Her har jeg lagt frem to ulike observasjoner jeg foretok meg. Den ene observasjonen legger større vekt på hvordan sivilisering kommer til synet i barnehagene. Den andre observasjonen kommer det i større grad også frem hvordan barn yter motstand i hverdagen sin. Gjennom intervjuet har

jeg fått et innblikk i hvordan barnehagelæreren ser på begrepet motstand i barnehageinstitusjonene.

I drøftingen har jeg tatt utgangspunkt i empirien jeg har fått med tanke på barns motstand i barnehageinstitusjonene, og drøftet dette i lys av siviliseringsteorien jeg tidligere har presentert som teoretisk bakgrunn. Før jeg i denne delen vil konkludere med funnene jeg har gjort.

6.2 Siviliseringsprosessen og barns motstand

Datafunnene jeg har fått ut ifra observasjonene og intervjuet har jeg trukket opp mot siviliseringsprosessen. Jeg vil nå presentere hva som kom frem med utgangspunkt i dette. Jeg vil vise frem de tre overordnede overskriftene jeg har tatt utgangspunkt i analysen og drøftingen, før jeg vil sammensette dette til slutt.

6.2.1 Barnehageorganiseringen som bakgrunn for konflikter

Ut ifra tidligere forskning av blant annet Øksnes & Samuelsson (2017) yter barn motstand mot de kravene som er stilt av de voksne. I empirien kommer det frem at det er en hektisk hverdag, med mye som skal gjennomføres og i tillegg mange barn å forholde seg til. Dette fører blant annet til at det ofte oppstår konflikter i en barnehagehverdag. Disse konfliktene tar utgangspunkt i at barn yter motstand. Motstanden barn yter, foregår, i likhet med det Øksnes & Samuelsson (2017) legger frem, i situasjoner hvor barna blir fortalt hva de skal gjøre. Både empirien og den tidligere forskningen viser til at motstand handler om å gjøre et oppgjør mot det som skal foregå. Vi kan derfor si at barna gjør motstand mot det skal skje, og det kommer frem at blant annet toalettbesøk og rydding er svært hyppige foretak med tanke på motstand av barna. Barns meninger og synspunkter blir ofte satt til side for både det som skal foregå, men også i henhold til andre. Med dette ser vi hvordan siviliseringsprosessen gjenspeiler seg i barnehageinstitusjonene. Barnas mulighet til å yte motstand, må i stor grad vike. Dette er på bakgrunn av at det stilles større krav til barna i samfunnet, og det forventes at barna opptrer på en passende måte og klarer å tilpasse seg de andre medlemmene av samfunnet (Elias, 1939), Selv om barnas meninger ofte må vikes for, kommer det også frem at barna skal dannes til å bli egne individer med egne meninger. Barna skal på den ene siden tilpasse seg de forventningene som stilles av dem, og på den andre siden skal barna bli egne selvstendige individer med egne forventninger. Dette betyr imidlertid ikke at barna skal få det som dem vil til enhver tid. Det kom frem at det er vanskelig å få håndtert situasjoner slik man ønsker ettersom barnehagehverdagen er slik som den er, barna skal likevel dannes som likeverdige

mennesker, men igjennom siviliseringsprosessen skal barn lære seg at sine interesser og følelser må vike for fellesskapet (Gilliam & Gulløv, 2012)

Med andre ord oppleves det som at barnehagens organisering kan legge føringer for hvordan barns muligheter for å yte motstand er. Dagsrytme, opplegg, aktiviteter, pauser, måltider mm., preger hverdagen i institusjonene, og man kan på mange måter si at dette er et mønster som barn skal følge. Innenfor disse mønstrene som kommer frem at barna må innrette seg det som skal skje, og man er avhengig av at barna følger disse mønstrene for at barnehage hverdagen skal gå greiest mulig. Den siviliserende prosessen baserer seg på at man kan innrette seg og tilpasse seg det samfunnets medlemmer forventer av dem (Elias, 1939). Dette gjelder også barnehageinstitusjonens rutiner, og rutinene smitter over på barn atferd. Igjennom rutinene kommer det frem forventninger til barna, og det vises også hvordan dette bygger videre på barnas forventninger til hverandre. På denne måten kan ikke barna opptre slik som dem ønsker til enhver tid, men må tilegne seg, og følge normer og verdier som er satt innenfor institusjonene (Gulløv, 2012). Innenfor disse normene og verdiene oppstår det visse følelser for å få menneskene til å tilpasse seg, og dette utspiller seg også i institusjonene. Det kommer frem at barna har laget seg forventninger til hverandre basert på rutiner i barnehagen. Innfinner ikke barna seg disse forventningene, kan risikere å falle utenfor fellesskapet. For å få flest mulig til å kunne tilpasse seg disse forventningene, baserer siviliseringsprosessen seg på å få frem følelser av blant annet skam (Gilliam & Gulløv, 2012). Slik som det kommer frem i empirien, tilegner barna seg denne følelsen for å kunne vise at dem vil være en del av det fellesskapet forventer av dem.

6.2.2 Lite rom motstand

Med utgangspunkt i barnehagens organisering kan vi trekke linjen videre mot hvordan motstanden blir oppfattet i institusjonene. Det kommer blant annet klart frem at barnehagen opplever at motstanden ofte ikke passer inn i hverdagen. Ut ifra tidligere forskning er det krevende å få alle barn med seg og spesielt barn som protesterer og gjør motstand (Nordin-Hultmann, 2005, Øksnes & Samuelsson, 2017). Dette kommer også frem i analysen. Det at barnet ikke ønsker å delta i samlingsstunden, men likevel må innrette seg til det, kan i en retning tolkes som at motstanden ikke passer inn i barnehageinstitusjonens hverdag. Barns som yter motstand kan bli sett på som et problem ifølge barnehagelæreren, og spesielt hvis dem ikke hører på beskjeder som blir gitt. Slik det kommer frem i tidligere forskning (Nordin-Hultmann, 2005, Øksnes & Samuelsson, 2017) er det ofte institusjonene som legger utgangspunktene for motstandshandlingene som barna utfører. Ser vi dette i lys av tidligere

avsnitt om barnehagens organisering og konflikter, kommer det frem at hverdagen er hektisk, travelt og at det er mange barn å forholde seg til. Dette fører til at barns meninger i stor grad må vikes for. Trekker vi linjene ned i dette avsnittet, kan det tyde på at når barn yter motstand som ikke kan vikes for i gitte situasjoner, anses det som et problem. Her ser vi hvordan den siviliserende prosessen både kan få individene til å tilpasse seg og bli siviliserte, eller de kan opptre upassende og dermed ha en usivilisert atferd (Gilliam & Gulløv, 2012). Det kan tolkes som at barna som yter motstand og ikke tilpasser seg, vil oppleve som usiviliserte med tanke på at det kommer frem at disse oppleves som et problem.

Forskningen til Seland (2017) viser til et skille mellom det å være uenig og det å være ulydig. Det kommer frem i empirien at til tross for at motstand kan bli oppfattet som et problem, er det bra at barna yter motstand mot det de er uenige i. Samtidig kan det tyde på at barna som er uenige i det som skal foregå, ofte må innrette seg det allikevel. Det kan virke som at det oppleves som lettere med barn som hører på beskjeder og gjør slik dem skal. Disse barna kan man ut ifra den siviliseringsteori beregne som siviliserte (Gilliam & Gulløv, 2012). Det er med andre ord en ønsket atferd at barna tilpasser seg slik som barnehagelæreren ønsker, noe som også er idealet i siviliseringsprosessen.

6.2.3 Perspektiver som må vikes for

Det har kommet frem at det ofte oppstår konflikter i institusjonene og at motstanden barna yter ofte kan bli sett på som et problem. En annen retning innenfor dette er barns rettigheter innenfor institusjonene. Barna har rett på å bli hørt, sett og medvirke i sin hverdag. Ut ifra analysen kommer det frem at barnehagelæreren legger vekt på at barns medvirkning og demokrati kan trekkes inn i måten barn yter motstand. Barna skal kunne aktivt bidra, planlegge og vurdere tilpasset sin alder (Kunnskapsdepartementet, 2006). Likevel vil ikke demokrati kun basere seg på å bestemme hva som skal foregå, tvert imot. Dolk (2017) forklarer hvordan demokrati handler samtidig om å kunne tilpasse seg fellesskapet. Dermed vil den siviliserende prosessen bli sett i institusjonene som hvordan barna klarer å vurdere situasjoner, og tilpasse sine egne interesser og perspektiver for fellesskapet (Gulløv, 2012). Dette kommer frem i empirien. Barna yter sin motstand, men barna må tilpasse sine egne interesser og perspektiver for fellesskapet og det som skal foregå. Det legges vekt på at barna kan yte sin motstand og uenighet, men det betyr ikke at barna kan få viljen sin hver gang. Det er ikke bare siviliseringsteorien som legger frem hvordan barna må tilpasse seg, men også Dolk (2017) og Pettersvold (2017) viser til hvordan barna må tilpasse seg og yte motstand på en fredelig måte. Det kan derfor tolkes som at barna har en rett til å kunne uttrykke seg, men

må likevel tilpasse seg fellesskapet. Det barna ønsker, slik som det kommer frem i empirien, må ofte vike for fellesskapet normer og verdier.

Det er ikke kun fellesskapet barnas interesser og perspektiver ofte vikes for. Slik som det kommer frem, er det andre instanser som legger føringer for hvordan hverdagen i en barnehageinstitusjon skal være. Det trekkes frem blant annet statens føringer, samt kommunen. Hver enkelt barnehage har sine vedtekter som de skal følge, og foreldrene har sine forventninger til institusjonene. Det kan tyde på at legger staten føringer for hvordan samfunnet skal utvikle seg (Gilliam & Gulløv, 2012). Gjennom føringer som utspiller seg i institusjonene danner staten samfunnets borgere. Dette kommer også frem i empirien. I tillegg vises det at barnehagelæreren vil vise hvem vi er i barnehagen for. Det tolkes dermed som barnehagelærerne dras mot det som forventes av dem fra høyere hold, men også hva dem ønsker for barna selv. Dette kan menes som at barnehagelæreren ønsker å legge vekk disse «må-pliktene» som styrer løpet av en dag, for å av og til gi barna mulighet til å medvirke i sin hverdag. Barnehagelæreren som en profesjonsutøver baserer seg på at det skal skapes en god forbindelse mellom teorien og praksisen (Hennum & Østrem, 2016). Dette kan virke krevende ut ifra det som kommer frem i empirien, ettersom man gjerne blir dratt i flere retninger.

6.3 Siviliseringsprosessens føringer for barns motstand

Slik det blant annet kommer frem, kan det virke som at den siviliserende prosessen er tydelig til stede i barnehageinstitusjonene. Det oppstår tidlig forventninger til barna, både til hvordan dem skal oppføre seg og hva slags mønster dem skal følge. Disse forventningene speiler seg også ut i barna, som bidrar til at barna har forventninger til hverandres væremåte og atferd. Barnehageinstitusjonene er preget av organiserte rutiner og dagsrytmer som både barn og voksne må følge. I tillegg er det mange barn i disse institusjonene som man må forholde seg til. På bakgrunn av dette, vil det være avgjørende at barna klarer å tilpasse seg det som skal foregå. Det kom frem at konflikter blir ikke håndtert slik man ønsker på grunn av blant annet disse faktorene. Dette innebærer at det kan tolkes som at det er lite rom for barn å yte motstand. Siviliseringsprosessen har en forventning til barna, som gjør at barn som ikke klarer å leve opp til disse forventningene står fare for å havne på utsiden av fellesskapet. Dette gjelder både fra de voksnes side, men også barnas. De barna som klarer å tilpasse seg dette, tyder på å være lettere å forholde seg til. Siviliseringsprosessen legger føringer for de ansatte i barnehageinstitusjonene. Det kan oppleves som krevende å klare og følge opp under alt som skal foregå. Til tross for at barn skal ha mulighet til å medvirke i sin hverdag, som kan bli sett på igjennom at barn yter motstand, betyr ikke dette at dem får det. Deres interesser og

perspektiver må ofte vike for fellesskapet. Det kan tolkes som at organiseringen i barnehageinstitusjonene baserer seg på at barna skal bli gode borgere, men på bakgrunn av disse organiseringene kan mulighetene for barns motstand forsvinne. Det er dermed lite rom for motstand i barnehagehverdagen, og stort søkelys på at barna skal tidlig klare å tilpasse seg de kravene og forventningene som stilles av dem senere i livet.

6.4 Videre forskning

Selve forskning om barns motstand i barnehagen har vært en spennende studie, hvor jeg opplever at det krever mer forskning på. Ikke minst kreves det bevisstgjøring av hva som kan ligge i begrepet. Dette har vært en kvalitativ studie med et lite utvalg, den kan dermed ikke generelt generaliseres. Likevel er det tidligere forskning som den baserer seg på som styrker validiteten i studie ut ifra det som er konklusjonen. Dette er en studie som kunne vært interessant å se nærmere og i dybden på. Det som kunne bidratt til å generalisere studie hadde vært å foreta et større utvalg og flere observasjoner.

Litteraturliste

Hovde, Kjell-Olav; Svensson, Palle; Thorsen, Dag Einar: *demokrati* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 24. april 2023 fra <https://snl.no/demokrati>

Regjeringen, temaheftet om barns medvirkning.

[300463-temahefte_om_barns_medvirkning.pdf \(regjeringen.no\)](#)

Röthle, M (2007) *Ny rammeplan – ny barnehagepolitikk?* Universitetsforlaget.

Kunnskapsdepartementet (2017) *Rammeplan for barnehager*.

Greve, A & Thorsby Jansen, T (2018) *Barnehagens brede samfunnsmandat*
Barnehagen som samfunnsinstitusjon. Cappelen Damm Akademisk.

Thorquist, E (2018) *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori for helsefag*. (2. utgave).
Fagbokforlaget.

Brinkmann, S & Tanggard, L. (2020). *Kvalitative metoder, en grundbog*. (3.utg.) Hans
Reitzels Forlag.

Fangen, K. (2020). *Deltagende observasjon* (5. oppslag). Fagbokforlaget.

De nasjonale forskningsetiske komiteene (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for
samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*.

[Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi |
Forskningsetikk](#)

Gilliam, L & Gulløv, E (2015). *Siviliserende institusjoner*. Fagbokforlaget.

Nordin-Hultman, E (2004). *Pedagogiske miljøer og barns subjektskapning*. Pedagogisk
forum.

Øksnes, M & Samuelsson, M (2017) *Motstand*. Cappelen Damm AS.

Pettersvold, Mari (2017) Barns motstand i et demokratiperspektiv. I Øksnes, M &
Samuelsson, M (2017) *Motstand* (115-135). Cappelen Damm AS

Seland, M (2017) Uenig eller ulydig? Barns motstand i en lærende organisasjon. I Øksnes, M
& Samuelsson, M (2017) *Motstand* (90-109). Cappelen Damm AS.

Øksnes, M (2017) Lekende motstand som frihetserfaring. I Øksnes, M & Samuelsson, M (2017) *Motstand* (141-159). Cappelen Damm AS.

Dolk, K (2017) «För barn är det roligt» Normer, delaktighet och vägar till förändring. I Øksnes, M & Samuelsson, M (2017) *Motstand* (42-57). Cappelen Damm AS.

Dolk, K (2013) *Bångstyringa barn. Makt, normer og delaktighet i förskolan*. Ordfront Forlag.

Elias, N (1999) *On civilization, power and knowledge*. University of Chicago Press

Elias, N (1939) *The civilizing process : the history of manners and state formation and civilization*. Oxford.

Nilsen, R.D (2000) *Livet i barnehagen. En etnografisk studie av sosialiseringssprosessen*. Doktoravhandling. Trondheim. NTNU.

Hennum, B.A & Østrem, S (2016) *Barnehagelæreren som profesjonsutøver*. Cappelen Damm AS.

Intervjuguide

Relevant begrepsforklaringer:

- Sivilisering
  - Institusjoner
  - Motstand
- Hva legger du i begrepet demokrati? (alle kan være med å delta)
- Hvordan tenker du at barn kan oppleve demokrati i barnehagen?

- **Barnehagehverdagen:**

Hva tenker du om barnehagehverdagen?

Hva slags konflikter opplever du oppstår i en barnehagehverdag? Og hvorfor tror du disse oppstår?

Hvordan opplever du at barna gjør motstand?
(Uenig/Ulydig)

Hva legger du i begrepet demokrati og hvordan ser/gjør du det i barnehagen?

Tilleggsspørsmål: Opplever du at motstand og medvirkning er en form for demokrati?

Tilleggsspørsmål:

- Er alle situasjoner hvor et barn ønsker noe annet en konflikt?
- Tenker du noen ganger at situasjoner som kan bli en konflikt ikke nødvendigvis hadde trengt å bli det?
- Er et barn utagerende og «problem» hvis den har andre tanker på hva som skal foregå?
- Opplever du at barna kan fange opp hvem som agerer på dem eller hvem som ser litt mellom fingrene på enkelte ting?

- **Interessemotsetninger i hverdagen:**

Hvordan håndterer du hvis barn og voksne har forskjellige interesser for hva som skal

foregå? Er håndteringen av disse interessemotsetningene slik du ønsker å håndtere de?

Hva opplever du som viktig for barna i håndteringen av disse interessemotsetningene/konfliktene?

Vil du delta i forskningsprosjektet

” Barns motstand gjennom den siviliserende prosessen i barnehageinstitusjonene”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en studie basert på motstand blant barn i dagen barnehageinstitusjoner. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dagens barn tilbringer store deler av hverdagene sine i barnehageinstitusjoner. Barnehagene er preget av gjøremål og krav knyttet til barna, og sivilisering er en viktig del av å kunne opptre sammen i fellesskapet både i barnehagene, men også utad i samfunnet. Formålet med denne studien er å finne ut hvordan siviliseringen kan ses i barnehageinstitusjonene. Denne siviliseringsprosessen gjør blant annet at individer må tilpasse seg det samfunnet man er en del av. I tillegg til å se på hvordan siviliseringsprosessen kommer til synet, vil det også være interessant å finne ut hvordan barns motstand kommer frem i dette. For å få nærmere inn i dette ønsker jeg å finne ut hvordan barna har muligheter til å få uttrykke seg selv, være uenig i det som skal skje og dermed yte motstand.

Problemstilling:

På hvilken måte ser man sivilisering i dagens barnehageinstitusjoner, og hvordan påvirker dette barns muligheter for å yte motstand?

Forskningsspørsmålene jeg har valgt å ta utgangspunkt i er:

- Når barn og voksne er uenige – hva skjer da?
- Når barna vil noe annet enn de voksne.
- Hvordan forhandler de ansatte med barn?

- På hvilken måte utspringer siviliseringen seg i institusjonene? Hvordan kan vi se dette?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Agder er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å bruke barnehage og informanter knyttet til gamle Aust-Agder området. Dette er på bakgrunn av at hvis man leser oppgaven min kan man få et lite innblikk i hvordan andre barnehager arbeider rundt i området – selv om barnehagene og informantene selvfølgelig er anonymisert og man vil ikke kunne spore tilbake til hverken barnehage eller informantene. Jeg ønsker å forholde meg til en barnehage, og få et godt kjennskap til deres hverdag.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det et personlig intervju. Grunnen er at jeg ønsker å høre dine egne personlige meninger – som både kan være annerledes til hvordan det arbeides grunnet vilkårene man har eller begrunnelser til hvordan det arbeides. Det kan være svært relevant å få et innblikk i dine meninger, holdninger, opplevelser og tanker rundt dette.

For at dette skal bli mest mulig riktig, ønsker jeg å bruke lydopptak og ta notater fra intervjuet. Vi vil gå igjennom spørsmålene når intervjuet er ferdig for å sikre at det du kommer med blir ført ned er det riktige. Jeg vil gjennomføre en transkribering av lydopptaket. Hvis du føler dette er viktig for deg at jeg kommer tilbake i barnehagen for å gå igjennom hva som er kommet ut av dette, gjør jeg selvfølgelig det! Selve intervjuet vil forhåpentligvis maks ta 45 minutter. Observasjonene vil jeg gjerne utføre 1-2 dager med bestemte tidspunkt løpet av dagen. Dette er noe vi kan komme frem til sammen. Dette er selvfølgelig anonymisert, og jeg trenger ingen informasjon om barna på forhånd eller underveis. Ønsker du ikke at jeg skal bruke lydopptaker, er dette også helt i orden!

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun jeg som har tilgang til lydopptakene. Jeg vil ikke utgi noe form for informasjon om hvilke barnehager eller informanter jeg utfører intervjuet og observasjonene.
- Barnehagene og informantene vil bli kodet. Det er ikke behov for personlige opplysninger knyttet til prosjektet. Jeg vil kun forklare om det er stor basebarnehage eller avdelingsbarnehage, hvor mange barn på avdelingen eller basen og hvor mange ansatte.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes rundt 20.06.23. Dette er etter innlevering og forsvar av oppgave. Da vil lydopptakene slettes, og vil ikke kunne brukes til noe mer.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Lisbeth Skreland, ved Universitetet i Agder, har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Agder ved Iselin Bjelland Johansen, iselij16@uia.no, Tlf: 99243798.
Veileder Lisbeth Ljosdal Skreland, lisbeth.l.skreland@uia.no, tlf: +47 38 14 12 70
- Vårt personvernombud: Ina Danielsen, personvernombud@uia.no, tlf: 452 54 401

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Lisbeth Ljosdal Skreland
(Veileder)

Iselin Bjelland Johansen
(Forsker)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Barns motstand gjennom den siviliserende prosessen i barnehageinstitusjonene*»?», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i anonymisert intervju ved bruk av lydopptak.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)